

DOMSTOLENES HOLDNINGER I VOLDTEKTSSAKER

- EN SAMMENLIGNENDE UNDERSØKELSE AV OVERFALLS- OG RELASJONSVOLDTEKTER

Kandidatnummer: 656

Leveringsfrist: 27. april 2009

(* regelverk for masteroppgave

på: <http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/kap6.html>)

Til sammen 16 159 ord

15.07.2009

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>4</u>
1.1	Tema og problemstilling	4
1.2	Metodiske utfordringer	5
1.2.1	Undersøkelser av rettsavgjørelser	5
1.2.2	Analysen av bakenforliggende tankeprosesser forut for en rettsavgjørelse	7
1.2.3	Behovet for en god problemstilling	9
1.3	Kjønn og begrepsbruk	11
1.4	Avgrensning	11
1.5	Gjerningsbeskrivelsen for voldtekt	12
1.5.1	Gjerningsbeskrivelsen for voldtekt	12
1.5.2	Skyldkravet	12
1.5.3	Dekningsprinsippet	14
1.5.4	Selvforskyldt rus	15
1.6	Generelt om relasjons- og overfallsvoldtekt	15
1.6.1	Definisjon - overfallsvoldtekt	15
1.6.2	Definisjon - relasjonsvoldtekt	16
1.6.3	Statistikk	16
1.7	Relasjons- og overfallsvoldtekt i høyesterettspraksis	16
1.7.1	Eksempler fra rettspraksis i Høyesterett	16
1.7.2	Straffenivå	19
<u>2</u>	<u>GJENNOMGANG AV FORHOLD SOM KAN BEGRUNNE DET STRAFFEMESSIGE SKILLET MELLOM OVERFALLS- OG RELASJONSVOLDTEKT</u>	<u>20</u>
2.1	Lovens gjerningsbeskrivelse	20
2.1.1	Første ledd	21

2.1.2	Annet og tredje ledd	21
2.2	Lovforarbeidene	23
2.3	Prevensjonshensyn	25
2.4	Skadevirkninger av voldtekt	27
2.5	Forhold ved gjerningsmannen	28
2.5.1	Etnisitet	28
2.5.2	Tidligere begått kriminalitet	29
2.6	Foreløpig oppsummering	30
3	<u>GJENNOMGANG AV HØYESTERETTSDOMMER</u>	31
3.1	Domsutvalg	31
3.2	Sentrale momenter	32
3.2.1	Nærmere om de ulike momentene	32
3.3	Overfallsvoldtekter	34
3.3.1	Rt. 2003 s. 495 – ikke samleie	34
3.3.2	Rt. 2003 s. 496 – ikke samleie	35
3.3.3	Rt. 2003 s. 625 – samleie	37
3.3.4	Rt. 2005 s. 556 - forsøk	38
3.4	Relasjonsvoldtekter	40
3.4.1	Rt. 2002 s. 1701 – to voldtekter, det ene med samleie	40
3.4.2	Rt. 2003 s. 1248 – analt samleie	42
3.4.3	Rt. 2007 s. 347 – to voldtekter, begge med samleie, gjentakelse	43
3.4.4	Rt. 2008 s. 890 - samleie	45
3.5	Skjematisk oversikt over domsutvalget	46
3.6	Om straffutmålingen	48
3.6.1	Gjennomsnittlig utmålt straff	48
3.6.2	Straff i de enkelte sakene	48

3.6.3	Straffens lengde sammenholdt med det konkrete saksforhold	49
3.7	Voldtekt med eller uten samleie	49
3.8	En eller flere voldtekter	51
3.9	Forsøk på eller fullbyrdet voldtekt	52
3.10	Bruken av vold og/eller trusler	52
3.11	Skadevirkninger	53
3.11.1	Fysiske skadevirkninger	53
3.11.2	Psykiske skadevirkninger	54
3.12	Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsesforløpet	55
3.13	Oppsummering	56
<u>4</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>57</u>
4.1	Undersøkelser om kvinnesyn	57
4.2	Forarbeidene til ny straffelov – Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)	58
4.3	Avsluttende bemerkninger	59
<u>5</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>64</u>
5.1	Lover og forarbeider	64
5.2	Juridisk litteratur	64
5.3	Øvrig litteratur	65

1 INNLEDNING

1.1 Tema og problemstilling

I de senere år har det vært sterkt fokus på voldtekt i samfunnsdebatten, og det synes som om det brede lag av befolkningen oppfatter voldtekt som et svært alvorlig lovbrudd. Slik har det ikke alltid vært. Synet på voldtekt, dens straffverdighet og alvorlige skadefølger, samt synet på kvinners menneskeverd har gjennomgått store forandringer de siste 40-50 år. Vi skal ikke lenger tilbake enn til 1970-tallet før seksuelle overgrep innad i et ekteskap ikke var forbudt ved lov. Det var først i 1974 at Høyesterett fastslo at tvungen seksuell omgang mellom ektefeller også er voldtekt.¹ Og vi skal bare seks år tilbake i tid for å finne den første dom fra Høyesterett som direkte uttaler at prostituerte har det samme vern mot voldtekt som ikke prostituerte.²

Et blikk på den historiske utvikling viser at det har skjedd relativt store forandringer på kort tid, og at vi ikke må så veldig mange år tilbake før domsbegrunnelser og straffebed får oss til å rynke på nesen av et foreldet og for lengst forlatt kvinnesyn. Den raske utviklingen tilsier at det fremdeles er mulig at rester av slike holdninger eksisterer i dagens samfunn og i rettssystemet. I samfunnsdebatten om voldtekt er det mange som hevder nettopp dette. Det hevdes blant annet at kvinner som har kledd seg utfordrende, vært beruset eller på noe vis har inngitt seg med gjerningsmannen, til dels tillegges skyld for overgrepet. Dette fordi man vurderer hennes atferd dit hen at hun selv har gjort seg til et lett bytte for seksuelle overgrep. En slik skyldfordeling hevdes det kommer gjerningsmannen til gode, i form av at han slipper billigere unna i rettsapparatet.

I de siste års arbeid med å øke rettsvernet for voldtatte kvinner har hovedfokuset vært å endre lovverk, øke straffene og forbedre politiet og påtalemyndigheten sin håndtering av

---

¹ Rt. 1974 s. 1121

² Rt 2003 s. 196

denne type saker. Dette er svært viktig arbeid. Men spørsmålet om, og eventuelt hvilke moraliserende holdninger som ligger til grunn for de skjønsmessige og kompliserte troverdighetsvurderinger retten skal foreta i disse sakene, er til dels neglisjert. Dersom det er tilfellet at det eksisterer moraliserende holdninger til voldtektsofre i retten, er det helt avgjørende for ofrenes rettsvern at man avklarer i hvilken grad og utstrekning dette forekommer. Det er tilnærmet irrelevant om politiet gjør en god etterforskningsjobb og om lovverket er tilfredsstillende, hvis retten møter slike saker med et foreldet og gammeldags syn på voldtatte kvinner som medansvarlige for overgrepet.

Temaet for denne avhandlingen er å undersøke hvorvidt, og eventuelt hvordan domstolene foretar en moralsk vurdering av offeret i voldtektssaker. Med dette menes om retten vurderer og vektlegger offerets atferd i forkant av og under et overgrep, slik at deler av ansvaret for overgrepet urettmessig overføres fra gjerningsmann til offer. For å undersøke om dette er tilfellet vil jeg foreta en sammenlignende vurdering av overfalls- og relasjonsvoldtekter. Dette synes å være en hensiktsmessig innfallsvinkel for å kunne vurdere spørsmålet.

1.2 Metodiske utfordringer

Metodemessig kan man angripe en problemstilling som den foreliggende på flere måter. Man kan for det første foreta undersøkelser av forekomsten av moralske vurderinger av offeret i rettsavgjørelsene. For det andre kan man foreta mer dyptgående analyser av de mer skjulte tankeprosesser og vektinger dommerne foretar i forkant av sin rettsavgjørelse. Det er naturligvis også mulig å benytte disse metodene side om side.

1.2.1 Undersøkelser av rettsavgjørelser

For det første metodealternativ vil man la rettsavgjørelsene alene representere de vurderinger domstolene har foretatt.

En uttalelse som eksplisitt erklærer at en kvinnes utfordrende påkledning var medvirkende til voldtekten, vil vise at domstolene har vurdert offerets atferd moralsk sett.

Mer uklare og tvetydige domsuttalelser gir lite annet enn antydninger om at det kan ha forekommet en moraliserende vurdering av offeret. Det vil dessuten være vanskelig å fastslå vekten av disse, fordi uttalelsenes rettskildemessige vekt vil variere etter hvor i rettsavgjørelsen de er plassert, i hvilken sammenheng de fremkommer, og etter om rettsavgjørelsen er å regne som et prejudikat eller ikke. Dessuten er det ikke gitt at plasseringen gjenspeiler den vekt uttalelsen reelt sett har hatt for dommerens vurdering, eller at dens formulering tilsvarende dens reelle vekt og tyngde. Det er heller ikke slik at dommeren skriver alt han tenker, eller at han fremstiller sine tanker like balansert eller ubalansert som de har fortonet seg for ham. Videre er det ofte ikke enkeltmomenter, men en samlet vurdering av et hendelsesforløp eller fremlagte bevis, som er avgjørende. I voldtektssaker vil en slik samlet og kompleks vurdering skje i de fleste tilfeller, fordi man oftest mangler bevis og vitner, og dermed er overlatt til en troverdighetsvurdering av fornærmede og tiltalte. Hvilke faktorer som gjør den enes forklaring mer troverdig enn den andres kan være vanskelig å sette ord på. Noen faktorer er vi oss bevisst, som at en sammenhengende og konsekvent forklaring virker troverdig, eller at en som tidligere er dømt for tilsvarende lovbrudd har mindre sjanse for å bli trodd på at han denne gang er uskyldig. Dette er nokså selvsagte og velkjente mekanismer, men om og eventuelt i hvilken grad mer ubevisste og lyssky holdninger til voldtatte kvinner gjør seg gjeldende, vet vi lite om.

Spørsmålet er om mangel på sådanne beskrivelser gir grunnlag for å hevde det motsatte; at det ikke moraliseres over offerets atferd. En slik antitese er neppe holdbar.

Forskning viser at ikke alle vurderinger en dommer foretar vil fremgå av en rettsavgjørelse, men at det derimot kan forekomme at de kamuflerer sine argumenter i velkjente og juridisk holdbare formuleringer. Den juridiske metode fordrer at man objektivt vurderer sakens faktum, og tillater ikke rom for ”synsing” fra den enkelte dommer. I praksis vil det kunne

være vanskelig å etterleve dette. Særlig gjelder dette saker hvor mye er overlatt til den enkelte dommers skjønn. Dette vil særlig være tilfellet i voldtektssaker, som ofte koker ned til en troverdighetsvurdering av fornærmede og tiltalte. Ifølge Eckhoff har dommere en tendens ”til å ordlegge seg på en slik måte at egne vurderinger skjules. Argumenter som kan hentes fra autorative kilder (lovtekst, forarbeider og rettsavgjørelser), gis som regel størst plass i begrunnelsene, mens vurderinger ofte ikke nevnes selv om meget tyder på at de har øvet innflytelse. Og når vurderinger presenteres, gjøres det ofte på en slik måte at de subjektive elementer i avgjørelsesprosessen ikke trer klart frem”.³ En av flere mulige forklaringer på dette kan være at våre domstoler har tradisjon for å opptre lojalt overfor lovgivers vilje. En del av de moralske vurderinger voldtektsofre ble utsatt for tidligere, er det i dag satt en formell stopper for gjennom lovendringer og tilhørende lovforarbeider. Blant annet fastslås det i forarbeidene tilknyttet endringene av Straffeloven av 22. mai 1902 nr. 10 (heretter strl.) kapittel 19 at ”fornærmedes seksualmoral eller seksuelle atferd utenom den konkrete saken” er uten betydning ”for straffutmålingen og det vern vedkommende skal ha mot voldtekt”.⁴ Det er altså lite sannsynlig at vi vil finne eksplisitte uttalelser som vurderer eller vektlegger offerets seksualhistorikk. Det er ikke med dette gitt at slike vurderinger ikke vil forekomme i det skjulte, blant annet fordi det tar lengre tid å endre holdninger enn det tar å endre lover.

Det er altså ikke særlig sannsynlig at det lar seg gjøre å få et helhetlig og komplett bilde av de tankeprosesser og vurderinger som gjør seg gjeldende for den enkelte dommer, bare ved å studere rettsavgjørelsene.

1.2.2 Analyser av bakenforliggende tankeprosesser forut for en rettsavgjørelse

For det andre metodealternativ må man foreta undersøkelser for å belyse de bakenforliggende tankeprosesser og vurderinger som finner sted før det endelige

---

³ Eckhoff (2001) s. 396 og 397

⁴ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 49

domsresultat. Å avklare hvilke holdninger dommere lar virke inn på sin rettslige behandling er imidlertid meget utfordrende, fordi materialet er vanskelig tilgjengelig. Dette er det flere grunner til.

Skulle man velge å intervju dommere om deres holdninger til voldtatte kvinner ligger det i dagen at vi ikke kunne føle oss sikre på å få den hele og fulle sannhet. For det første er det ikke alle holdninger vi ville ønske å hevde åpent, for eksempel fordi vi vet at ikke alle synspunkter er sosialt akseptert av samfunnet rundt oss. Dessuten er det ikke gitt at den enkelte dommer er seg fullt ut bevisst de holdninger som ligger til grunn for egne vurderinger som brukes i retten. Mange av våre holdninger og synspunkter er innprentet i oss fra barndommen av, gjennom vår oppdragelse eller sosiale miljø, ofte uten at vi har noen dypere bevissthet eller begrunnelse for dem, det bare "er sånn".

I artikkelen "Juristers sjel liv: En nøkkel til retten?" undersøker Gaute Skirbekk om det finnes spor av psykodynamisk teori i norsk rettsvitenskapelig litteratur. Han finner at: "Eckhoff, Sundby, Brunsvig og Smith deler altså forestillingen om at det finnes "ikke-rettslige" faktorer som kan og ofte vil påvirke en jurist når han eller hun skal anvende den frihet til å vurdere som typisk er en ufravikelig del av det å anvende retten i det konkrete tilfellet." Sentrale skikkelser innen norsk rettsvitenskap har altså tatt til orde for at "det kan være noe i tesen om en sammenheng mellom en dommers personlighet og domsresultatet".⁵ Smith formulerer det bl.a. slik: "Hvis man fikk drive mer nærgående psykologiske studier, kunne man muligens finne at dommere også har illegitime, vikarierende og skjulte motiver for sine vedtak."⁶

---

⁵ Skirbekk (1994) s. 74

⁶ Smith (1992) s. 17

1.2.3 Behovet for en god problemstilling

De nevnte forhold gjennomgått i pkt. 1.2.1 og 1.2.2 gjør forskningsarbeidet utfordrende, fordi det vil være enkelt å fremme innvendinger som får resultatet til å fremstå som noe vaklende. På tross av disse utfordringene er det ikke umulig å gjennomføre gode forskningsarbeider eller nå frem til solide vitenskapelige funn på området. Avgjørende er om man evner å utvikle en metode og en problemstilling som i tilstrekkelig grad kan frembringe klare nok svar og konklusjoner. Eksempelvis ville det være nokså enkelt å avklare om det skjer en urettmessig moralsk vurdering av voldtektsofre, hvis man kunne sammenligne troverdighetsvurderingen av offeret i voldtektssaker med troverdighetsvurderingen av fornærmede i saker av tilsvarende karakter. Om en slik sammenligning for eksempel viste at fornærmedes beruselse bare ble vektlagt som et relevant moment i voldtektssaker, kunne man med stor grad av sannsynlighet fastslå at voldtektsofre utsettes for en moraliserende vurdering av egen atferd. Voldtektssaker står imidlertid i en særstilling, og vi har få eller ingen sakstyper det er naturlig å sammenligne slike saker med.

Fordi rene domsgjennomganger ikke vil gi sikre nok resultater, er det behov for et parameter å vurdere eventuelle funn opp mot eller styrke eventuelle funn med. Min tanke er at man ved å sammenligne ulike voldtektssaker med hverandre muligens kan få et klarere bilde av om, og eventuelt hvilke moraliserende holdninger som finnes i retten.

I norsk rettspraksis skilles det nokså klart mellom overfalls- og relasjonsvoldtekter hva gjelder straffutmåling, slik at overfallsvoldtekter straffes strengere. Umiddelbart er det vanskelig å få øye på om, og i så fall hvilke objektive holdepunkter dette skillet er forankret i. Jeg ønsker å undersøke nærmere hvilken forankring skillet eventuelt har. Dersom dette skillet er konstruert i rettspraksis uten nærmere begrunnelse, og for øvrig mangler rettslig grunnlag, mener jeg dette kan fortelle noe om hvilket syn retten har på kvinner utsatt for voldtekt. Min tanke er at det er mulig at ofre for overfallsvoldtekter i større grad vurderes

som verdige ofre, og at dette medfører at det utmåles høyere straffer. I ”The ideal victim”⁷ skriver Christie at det eksisterer et gjensidig avhengighetsforhold mellom det han kaller det ideelle offer og den ideelle gjerningsmann. Gjerningsmann og offer lever i en symbiose hvor deres grad av skyld og ansvar for voldtekten bestemmes ut fra om den andre fremstår som ideell i sin rolle. I overfallsvoldtekten vil kvinnen lettere kunne ses på som et verdig offer fri for skyld, fordi det er lite eller ingenting ved hennes handlemåte som kan forklare eller unnskylde gjerningsmannens opptreden.

Jeg ønsker å gjennomgå relevant høyesterettspraksis for å belyse hvilket syn retten har på overfallsvoldtekt versus relasjonsvoldtekt. Jeg vil så se nærmere på om skillet kan forankres i lov eller lovforarbeider, i hensynet til allmenn- eller individualprevensjon, i forskning om skadevirkninger av voldtekt eller i forhold vedrørende gjerningsmannen.

Deretter ønsker jeg å sammenligne fire rettsavgjørelser om relasjonsvoldtekt med fire rettsavgjørelser om overfallsvoldtekt. Dette for å undersøke om det er forhold i de konkrete sakene som tilsier et slikt skille. Rettsavgjørelsene er alle avsagt av Høyesterett i perioden 2003 til 2008. Domsutvalget er nærmere gjort rede for i pkt. 3.1.

For virkelig å komme til bunns i det som er denne avhandlingens problemstilling kreves det et mye grundigere forskningsarbeid enn denne avhandlingen tillater. Dette fordi materien man har å basere forskningen på er så vidt sammensatt og uhandgripelig. Om holdninger virker inn i rettens vurdering av en voldtektssak er ikke besvart med et enkelt ja eller nei, men krever som nevnt meget gode og velbegrunnede problemstillinger for å frembringe godt etterprøvbare konklusjoner og funn. Denne avhandlingen tar derfor ikke mål av seg for annet enn om mulig å bringe oss et skritt videre i spørsmålet om voldtatte kvinner utsettes for en moralsk vurdering av egen atferd i voldtektssaker.

---

⁷ Christie (1986)

1.3 Kjønn og begrepsbruk

Innledningsvis er det naturlig å bemerke at jeg i denne avhandlingen vil benytte kjønnsbetegnelsen hun om fornærmede og han om gjerningsmannen. Dette gjøres hovedsaklig av forenklingshensyn, men også for å reflektere at det store flertall av voldtekter begås av menn mot kvinner. Rapporten Voldtekt i Oslo 2007 viser at blant de 191 registrerte fornærmede dette året var 185 av dem kvinner, noe som utgjør ca 97 % av det samlede antall fornærmede. Rapporten viser at alle mistenkte/siktede var menn.⁸

1.4 Avgrensning

Avhandlingen avgrenses mot de tilfeller hvor voldtekten skjer mellom ”nære familiemedlemmer i nedstigende eller horisontal linje, eller mellom en voksen i en foreldrerolle og et barn” (incest⁹), og hvor offeret er under den seksuelle lavalder eller er psykisk utviklingshemmet. Vurderingene her vil kunne arte seg noe annerledes enn det som er temaet for denne avhandlingen.

Hva gjelder incest er dette en forbrytelse som er av en noe annen karakter enn voldtekt. Straffebudene om voldtekt og incest skal begge beskytte mot seksuelle overgrep, men forbudet mot incest verner i tillegg om andre typer interesser. Forbudet mot incest er kanskje hovedsakelig begrunnet i hensynet til å beskytte barnet, men også av hensynet til å fremme et sunt familieliv og delvis også av arvebiologiske grunner.¹⁰

Når det gjelder saker hvor offeret er under den seksuelle lavalder eller er psykisk utviklingshemmet har jeg avgrenset mot disse, fordi maktbalansen mellom offer og gjerningsmann normalt vil være enda skjevare enn når den seksuelle omgang skjer mellom funksjonsfrisk og voksen mann og kvinne. Slik ubalanse i styrkeforholdet mellom

---

⁸ Voldtekt i Oslo 2007 s. 4

⁹ Barneombudets definisjon av incest, se www.barneombudet.no

¹⁰ Andenæs og Bratholm (1996) s. 124

gjerningsmann og offer, vil kunne innvirke på rettens vurdering av og holdning til offerets troverdighet og eventuelle rolle i overgrepet.

1.5 Gjerningsbeskrivelsen for voldtekt

1.5.1 Gjerningsbeskrivelsen for voldtekt

Med voldtekt menes forbrytelser beskrevet i strl. § 192. Voldtekt er begått når en eller flere ”skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd”, ”har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen” eller ”ved vold eller ved truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv”, jfr. strl. § 192 første ledd litra a til c.

1.5.2 Skyldkravet

På straffelovens område kreves det forsett for å straffe, hvis det ikke er uttrykkelig bestemt eller utvetydig forutsatt at også uaktsomhet rammes, jfr. strl. § 40 første ledd.¹¹ Etter strl. § 192 fjerde ledd er også grovt uaktsom voldtekt straffbart. Skyldkravet for voldtekt er etter dette forsett eller grov uaktsomhet.

1.5.2.1 Forsett

Det finnes fire ulike grader av forsett; visshetsforsett, sannsynlighetsforsett, hensiktsforsett og dolus eventualis.¹² For visshetsforsett kreves det at man har sikker kunnskap om at alle elementene i gjerningsbeskrivelsen er tilstede eller vil bli oppfylt. For sannsynlighetsforsett kreves det at man holder det for mer enn 50 % sannsynlig at gjerningsbeskrivelsen vil bli oppfylt ved ens handlinger. Ved hensiktsforsett kreves det at sannsynligheten er under

---

¹¹ Slettan og Øie (2001) s. 110

¹² Eskeland (2006) s. 269 - 272

50 %, men at man er klar over at det eksisterer en mulighet for at den kan bli oppfylt og likevel ønsker å handle i strid med straffebudet. Dolus eventualis foreligger om sannsynligheten for at gjerningsbeskrivelsen er eller vil bli oppfylt, er mindre enn 50 % og man ikke har noe ønske om å handle i strid med straffebudet, men tar sjansen selv om det er mulig at den er eller vil bli oppfylt.

1.5.2.2 Grov uaktsomhet

For at en handling skal regnes som uaktsom kreves det at man har brutt den aktsomhetsnorm som gjelder på det relevante livsområdet. Andenæs har formulert dette som et krav om ”at den handlende ikke har opptrådt som en kyndig og oppmerksom person ville ha gjort”.¹³ For at uaktsomheten skal kvalifisere som grov må det i følge Høyesterett ”foreligge en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet”.¹⁴

Voldtekt begått ved grov uaktsomhet ble kriminalisert ved lov av 11. august 2000 nr. 76, og var en kontroversiell nyskaping. Seksuallovutvalgets flertall ønsket ikke å innføre grov uaktsomhet som skyldform for voldtekt. Departementet fant likevel å ville kriminalisere grovt uaktsom voldtekt, fordi de la avgjørende vekt på at en kriminalisering ville styrke rettsvernet for voldtekts ofre uten at det innebar en tilsvarende rettssikkerhetsrisiko for gjerningsmannen.¹⁵ Selv om det har vært debatt om hvor hensiktsmessig denne regelen er, foreslår departementet å videreføre bestemmelsen om grovt uaktsom voldtekt i forslag til straffeloven 2005 § 294.¹⁶

---

¹³ Andenæs (2004) s. 243

¹⁴ Rt. 1970 s. 1235

¹⁵ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 31 - 38

¹⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 235

1.5.3 Dekningsprinsippet

Hovedregelen er at skylden må omfatte hele straffebudets gjerningsbeskrivelse. Dette kalles dekningsprinsippet, og følger av strl. § 42 første og annet ledd. Regelen befester et viktig prinsipp i norsk strafferett om at gjerningsmannen skal bedømmes etter egne ”subjektive forestillinger om de faktiske forhold som inngår i gjerningsbeskrivelsen”.¹⁷ Strl. § 42 første og annet ledd omtales gjerne som en regel om faktisk villfarelse, og foreligger dersom gjerningsmannen ”er uvitende eller misforstår faktiske omstendigheter eller feilvurderer konsekvensene av handlingen, slik at han ikke er tilstrekkelig klar over hvilke følger den kan få”.¹⁸ Skyldkravet er subjektivt i den forstand at man ser på gjerningsmannens subjektive forståelse av situasjonen som avgjørende for hvilken skyldgrad man legger til grunn. I praksis er man imidlertid henvist til slutninger basert på ytre, faktiske omstendigheter for å klargjøre hvilken skyldgrad gjerningspersonen har hatt.

For voldtekt er det sentrale om gjerningsmannen har forstått at hans bruk av ”vold eller truende atferd” er årsaken til den seksuelle omgang (strl. § 192 første ledd litra a og c), eller at årsaken til at han oppnår seksuell omgang med noen er at de er ”bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen” (strl. § 192 første ledd litra b).

Man er som nevnt henvist til slutninger om skyld basert på ytre, faktiske omstendigheter. Gjerningsmannens egen forklaring om hva han la til grunn er naturligvis ikke tilstrekkelig. I voldtektssaker står man imidlertid ofte uten vitner eller klare biologisk bevis. Finnes slikt biologisk bevis vil ofte gjerningsmannen vedkjenne seg den seksuelle omgang, men hevde at den var frivillig fra offerets side. Derfor er det som regel slik i voldtektssaker, at man bare har partenes helt ulike forklaringer om hendelsesforløpet å legge til grunn. Retten må av denne grunn ofte foreta en troverdighetsvurdering av tiltalte og fornærmedes forklaring, for å klarlegge hvilken parts forklaring som har sannsynligheten for seg.

---

¹⁷ Eskeland (2006) s. 302

¹⁸ Slettan og Øie (2001) s. 126

1.5.4 Selvforskyldt rus

1.5.4.1 Selvforskyldt rus og skyld

Dersom gjerningsmannens faktiske villfarelse, se pkt. 1.5.3, skyldes selvforskyldt rus ser man bort fra villfarelsen, og bedømmer hans handlinger etter hvordan han ville oppfattet situasjonen som edru, se strl. § 42 tredje ledd. Man sier om dette at man fingerer skylden. For skyldgraden forsett er dette fastslått i strl. § 40 første ledd annet punktum, som sier at retten ved bedømmelse av om handlingen var forsettlig eller ikke, skal se bort fra villfarelse som skyldes selvforskyldt rus.

1.5.4.2 Selvforskyldt rus og tilregnelighet

Ett av fire straffbarhetsvilkår er at gjerningsmannen må ha vært tilregnelig i gjerningsøyeblikket, jfr. strl. §§ 44 og 46. Har gjerningsmannen vært bevisstløs anses han for å være utilregnelig, og kan ikke straffes. Denne bestemmelsen gjøres det unntak fra dersom bevisstløsheten skyldes selvforskyldt rus, se strl. § 45. Man kan altså straffes for handlinger begått i bevisstløs tilstand, såfremt bevisstløsheten skyldes selvforskyldt rus.

1.6 Generelt om relasjons- og overfallsvoldtekt

1.6.1 Definisjon - overfallsvoldtekt

Høyesterett har i rettsavgjørelse inntatt i Rt. 2003 s. 625 definert såkalte overfallsvoldtekter. Her sies det at en overfallsvoldtekt finner sted når fornærmede uten noen foregående kontakt blir ”overmannet av en fremmed gjerningsmann, som tiltvinger seg samleie og deretter forsvinner.” Sentralt er at overgrepet skjer ”uten noen forutgående kontakt” mellom fornærmede og gjerningsmannen.

1.6.2 Definisjon - relasjonsvoldtekt

Det motsatte av en overfallsvoldtekt er såkalte relasjonsvoldtekter, hvor det avgjørende er at det har eksistert en form for relasjon av sterkere eller svakere grad mellom fornærmede og gjerningsmann i forkant av overgrepet. Relasjonsvoldtektene omfatter et vidt spekter av relasjoner, alt fra tilfeldige bekjentskaper til nære relasjoner som kjærester eller ektefeller.

1.6.3 Statistikk

Relasjonsvoldtektene dominerer klart i hyppighet. Av 191 anmeldte voldtekter i Oslo i 2007 var bare 33 av disse overfallsvoldtekter.¹⁹ Tallene er hentet fra rapporten Voldtekt i Oslo 2007, hvor overfallsvoldtekt defineres som ”overgrep som rammer et intetanende offer plutselig uten noen som helst foranledning.” Ordlyden i definisjonen avviker noe fra Høyesteretts definisjon, som også krever at gjerningsmannen er fremmed for offeret. Ved nærmere lesning av nevnte rapport fremgår det imidlertid av sammenhengen at definisjonen samsvarer med Høyesterett sin definisjon.

Jeg har ikke funnet tilsvarende statistikk for Norge som helhet. Selv om man ikke kan ta utgangspunkt i at tallene for Oslo er representative for resten av landet, er det sannsynlig at de kan fungere som en pekepinn på forholdet mellom antall overfalls- og relasjonsvoldtekter i Norge totalt sett.

1.7 Relasjons- og overfallsvoldtekt i høyesterettspraksis

1.7.1 Eksempler fra rettspraksis i Høyesterett

Høyesterett er Norges høyeste dømmende instans, jfr. Grunnlovens § 88 første ledd første punktum. Rettsspørsmål avgjort av Høyesterett veier derfor tyngre i strafferettslig teori enn om avgjort av underordnede domstoler. Vekten av Høyesteretts uttalelser beror i stor grad

---

¹⁹ Voldtekt i Oslo 2007 s. 5

på om dommen anses som et prejudikat eller ikke. Anses dommen som et prejudikat vil den rettsoppfatning dommen representerer bli lagt til grunn i andre lignende tilfeller. ”Ordet ”prejudikat” betyr det samme som ”presedens”, dvs. at avgjørelsen er et mønster som det kan være aktuelt å følge.”²⁰ Hvilken vekt et prejudikat har avhenger av om dommen er avsagt under dissens, hvor gammel dommen er, om den er avsagt i plenum og av hvor klar og gjennomtenkt domsgrunnene er. Men ”selv om en dom ikke anses som prejudikat, kan den få betydning for senere avgjørelser. Dels kan det bli trukket slutninger fra domsutfallet, og dels kan uttalelser i domsgrunnene bli tillagt vekt.”²¹ Helt klart er dette ”når det gjelder uttalelser som har vært nødvendige for å begrunne resultatet.”²² Dette vil typisk være aktuelt om det aktuelle rettslige spørsmål eller saksforhold har likhetstrekk med den tidligere avsatte høyesterettsdom.

I det følgende vil jeg kort gjennomgå rettspraksis fra Høyesterett som nærmere belyser deres syn på overfalls- versus relasjonsvoldtekt.

I Rt. 1994 s. 1552 sies det at retten mener det kan være ”grunn til å høyne straffnivået for noen typer av voldtektssaker”, uten at det utdypes nærmere hvilke typer voldtekt retten sikter til, og overlater således den nærmere presisering til fremtidig rettspraksis. I rettspraksis noen år senere tegner det seg imidlertid et bilde av hvilke typer voldtekt Høyesterett mener det er grunn til å høyne straffnivået for. Rt. 1999 s. 919 omhandler en typisk overfallsvoldtekt, hvor overfallet skjer på brutalt vis i en øde gate av en helt ukjent person. Her uttaler førstvoterende at han ”finner det klart at voldtekten i vår sak er av den type der straffnivået bør skjerpes i tråd med de to dommene jeg har referert [Rt 1994 s. 1552 og Rt 1999 s. 363]”.

---

²⁰ Eckhoff (2001) s. 159

²¹ Eckhoff (2001) s. 160

²² Eckhoff (2001) s. 172

I Rt. 2001 s.1713 uttales følgende i forbindelse med straffutmålingen for forsøk på overfallsvoldtekt: ”Særlig for denne type voldtektsforbrytelser er det i de senere år foretatt en skjerpelse av straffenivået, med utgangspunkt i førstvoterendes uttalelser i Rt. 1994 s. 1552.”

I Rt. 2003 s. 1561 uttaler førstvoterende ”*Selv om* [uthevet her] voldtektshandlingen ikke har karakter av overfallsvoldtekt, inneholder den etter mitt syn flere skjerpene momenter.»”

Med disse rettsavgjørelser går Høyesterett langt i å uttale direkte at de vurderer overfallsvoldtekter som særlig straffverdige.

Også rettsavgjørelser som går i retning av å vektlegge som formildende moment at offeret til en viss grad har innlatt seg med gjerningsmannen, eller har hatt et tidligere samliv med ham, signaliserer at relasjonsvoldtekter ikke bedømmes like strengt som overfallsvoldtekter.

I Rt. 1992 s. 921 finner førstvoterende at ”*selv om* [uthevet her] det må tas et visst hensyn til det som gikk forut for voldtekten [domfelte og fornærmede hadde erotisk kontakt beskrevet som kyssing og klining], må det her utmåles en fengselsstraff av betydelig lengde.”

I Rt. 1995 s. 801 var voldtekten ifølge førstvoterende en handling som ”sprang ut av hans reaksjon da samboeren sa at hun ønsket å gjøre slutt på samboerforholdet.” Høyesterett endret Lagmannsrettens utmålte straff på 1 år og 3 måneders fengsel slik at 6 måneder ble gjort betinget. Dette fordi førstvoterende la ”vesentlig vekt på at domfelte og fornærmede hadde hatt et ordinært samboerforhold i åtte år, helt frem til den kvelden og natten da voldtekten fant sted.” Førstvoterende skriver videre at selve samboerforholdet, det at det ikke var endt tidligere, samt situasjonen mellom domfelte og fornærmede den kvelden da hun ønsket å avslutte samboerskapet ”gir etter min mening domfeltes handling en annen

karakter enn den man står overfor ved voldtekt som er utøvet av en seksuelt fremmed person.”

I Rt. 1995 s. 1001 gjennomgår førstvoterende først de skjerpene momenter, og skriver deretter følgende: ”Ved vurderingen av domfeltes forhold må det *på den annen side* [uthevet her] sees hen til den beskrivelse lagmannsretten gir av hendelsesforløpet forut for voldtektsforbrytelsen. Lagmannsretten har funnet at hans krenkelse av fornærmede i utgangspunktet må sees på som en impulshandling, begått under en viss alkoholpåvirkning og *under innflytelse av fornærmedes innledende villighet til å være med på hans tilnærmelser* [uthevet her]”.

Disse dommene viser at Høyesterett direkte, og ved å vektlegge fornærmedes relasjon til gjerningsmannen i formildende retning, anser overfallsvoldtekt som mer straffverdig enn relasjonsvoldtekt.

Jeg synes det er en svakhet ved Høyesteretts begrunnelse at det ikke på noe tidspunkt i de refererte dommer gjøres nærmere rede for skillets begrunnelse eller mulige forklaring. Etter hva jeg kjenner til foreligger det heller ingen andre dommer fra Høyesterett som gir noen nærmere forklaring på hvorfor denne voldtektstypen vurderes som mer alvorlig. Høyesterett nøyer seg ganske enkelt med å konstatere at overfallsvoldtekt er mer straffverdig. Fraværet av begrunnelser/forklaringer kan tyde på at Høyesterett anser skillet for å være selvsagt.

1.7.2 Straffenivå

I artikkel om voldtekt publisert i Jussens Venner 2006²³ gjennomgås straffenivået for voldtektssaker, og artikkelforfatterens oppfatning er at overfallsvoldtekter bedømmes strengt. Forfatteren baserer sin vurdering på en gjennomgang av i alt 29

---

²³ Ertzeid (2006) s. 363-364

Høyesterettsdommer fra 2002 til og med første halvår i 2006. Blant disse var det to overfallsvoldtekter, og en dom for forsøk på overfallsvoldtekt. For disse ble det idømt henholdsvis 4, 5 og 3 års fengsel. Av de resterende 26 voldtekter var det bare 6 som ble idømt fengsel i 4 år eller mer. Tallene tyder på at de færreste relasjonsvoldtekter straffes like hardt som overfallsvoldtekter, og viser at forsøk på overfallsvoldtekt har blitt ilagt strengere straff enn det sedvanlige straffenivå for fullbyrdet relasjonsvoldtekt.

I forarbeidene til ny straffelov diskuteres straffeutmålingen for voldtekt. Om straffenivået for ulike typer av voldtekt sies følgende: ”Overfallsvoldtekter bedømmes strengest. Her ligger straffenivået på mellom 4 og 5 år. I voldtektssaker som gjelder forsettlig samleie etter straffeloven § 192 første ledd bokstav 1 og c, men som ikke er overfallsvoldtekter, ligger straffenivået like i underkant av 3 år.”²⁴ Det må bero på en feil når forarbeidene henviser til bokstav 1. Det er sannsynlig at det er ment å henvise til bokstav a, da straffene for såkalte ”sovevoldtekter” etter bokstav b er kjent for å være markert lavere enn straffene etter bokstav a.²⁵

2 GJENNOMGANG AV FORHOLD SOM KAN BEGRUNNE DET STRAFFEMESSIGE SKILLET MELLOM OVERFALLS- OG RELASJONSVOLDTEKT

2.1 Lovens gjerningsbeskrivelse

Fremgår det av ordlyden i strl. § 192 at det bør eller skal skilles i rettspraksis mellom relasjons- og overfallsvoldtekt hva gjelder straffutmåling? Eller er det mulig at de

---

²⁴ NOU 2008: 4 s. 19

²⁵ Ertzeid (2006) s. 366

straffskjerpene momenter i bestemmelsen forekommer med større grad av hyppighet for overfallsvoldtekter, eller oftere samsvarer med den typiske overfallsvoldtekt?

2.1.1 Første ledd

Gjerningsbeskrivelsen for voldtekt fremgår av strl. § 192 første ledd, og er straffehjemmel for både overfalls- og relasjonsvoldtekt. Bestemmelsen er nærmere gjennomgått under pkt. 1.5. Jeg nøyer meg med å henvise til det som er skrevet der, bortsett fra å bemerke at ordlyden isolert sett ikke gir grunnlag for et skille mellom overfalls- og relasjonsvoldtekt på generelt grunnlag.

2.1.2 Annet og tredje ledd

Strl. § 192 annet og tredje ledd angir straffskjerpene forhold ved en voldtekt, og hvilke forhold som gir økte strafferammer og bruk av minstestraft.

Strl. § 192 annet ledd lyder som følger:

”Straffen er fengsel i minst 2 år dersom

- a) den seksuelle omgang var samleie, eller
- b) den skyldige har fremkalt en tilstand som nevnt i første ledd bokstav b for å oppnå seksuell omgang.”

Strl. § 192 tredje ledd lyder som følger:

”Fengsel inntil 21 år kan idømmes dersom

- a) voldtekten er begått av flere i fellesskap,
- b) voldtekten er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,
- c) den skyldige tidligere er straffet etter denne bestemmelsen eller etter § 195, eller
- d) den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse. Seksuelt overførbar sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom, jf. smittevernloven § 1-3 nr. 3 jf. nr. 1, regnes alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragrafen.”

Ordlyden i bestemmelsens annet og tredje ledd gir ingen åpenbar begrunnelse for Høyesteretts vurdering av overfallsvoldtekt som den mer alvorlige voldtektstype. Det fremgår ikke direkte av ordlyden at overfallsvoldtekt i seg selv er straffskjerpene. Det gjenstående spørsmål er derfor om de straffskjerpene momenter i strl. § 192 annet og tredje ledd er forhold som oftere vil samsvare med en typisk overfallsvoldtekt, enn med en relasjonsvoldtekt.

Bestemmelsens annet ledd omhandler ikke forhold som hovedsakelig er særegent for overfallsvoldtekt, jfr. definisjonen i pkt. 1.6.1, og har således relevans for alle typer voldtekt.

Bestemmelsens tredje ledd litra b og d omhandler forhold som det er relevant å se nærmere på som mulig forankring for skillet mellom overfalls- og relasjonsvoldtekt. De øvrige litra omhandler ikke forhold som oftere vil gå igjen i overfallsvoldtekter enn i relasjonsvoldtekter, jfr. definisjonene i pkt. 1.6.1 og 1.6.2.

Etter bestemmelsens tredje ledd litra b økes strafferammen fra 10 til 21 års fengsel dersom ”voldtekten er begått på en (...) særlig krenkende måte”.

I NOU 1997:23 står følgende om den nærmere forståelse av ”særlig krenkende”:

”I NOU 1991:13 s. 35 er det gitt eksempler på særlig krenkende og smertefulle handlinger: «... Som eksempel kan nevnes overgrep som innebærer særlig smertefull inntrengning i skjeden eller endetarmsåpningen. Som eksempel på overgrep som er begått på en særlig krenkende måte, kan nevnes oralsexovergrep og overgrep som medfører at det skjer sædutløsning på barnets kropp. Også inntrengning i skjeden eller endetarmsåpningen med gjenstander kan oppleves som særlig krenkende.» Eksemplene ovenfor knytter seg til overgrep mot barn, men er etter utvalgets syn også relevante for voldtekt.”²⁶

---

²⁶ NOU 1997: 23 s. 84

Slike forhold må man kunne legge til grunn vil kunne forekomme med like stor grad av hyppighet for både overfalls- og relasjonsvoldtekter.

Etter bestemmelsens tredje ledd litra d økes strafferammen fra 10 til 21 års fengsel dersom fornærmede som følge av voldtekten ”får betydelig skade på legeme eller helse”. Dersom dette oftere er tilfellet for overfallsvoldtekt enn for relasjonsvoldtekt, er dette en mulig forklaring på det eksisterende skillet i rettspraksis. Jeg vil under pkt. 3.11 se nærmere på om dette er tilfellet.

På bakgrunn av det gjennomgåtte ovenfor er det klart at man ikke kan lese direkte ut av lovens ordlyd at overfallsvoldtekter skal straffes hardere enn relasjonsvoldtekter.

2.2 Lovforarbeidene

Gir forarbeidene grunnlag for det klare skillet mellom overfalls- og relasjonsvoldtekt i rettspraksis?

Strl. § 192 har blitt endret ved lov flere ganger siden dens ikrafttredelse, i årene 1927, 1963, 1981, 1994, 1998, 2000 og 2003. Jeg har sett nærmere på forarbeidene til disse lovendringene, og kan ikke se at det annet enn ved lovendringen i 2000 er tatt stilling til, eller gitt signaler om at overfallsvoldtekt i seg selv er mer straffverdige enn relasjonsvoldtekt.

Forarbeidene tilknyttet lovendringen av strl. § 192 i år 2000 sier ikke mye om temaet, men det følgende bidrar til å belyse lovgivers syn på overfalls- og relasjonsvoldtekt.

Utvalget mener, basert på en gjennomgang av straffutmålingssaker i Høyesterett å kunne konkludere med at straffenivået synes å ligge noe lavt, ”særlig for de graverende overgrepene hvor det foreligger skjerpene omstendigheter”²⁷. Det gis ingen nærmere

---

²⁷ NOU 1997: 23 s. 82

forklaring av hva som er å anse som skjerpene omstendigheter. Sammenhengen i teksten tilsier imidlertid at det følgende er å forstå som en utdypning av utvalgets syn på hva som *blant annet* er å vurdere som straffskjerpene:

”En omstendighet som inngår i Høyesteretts vurdering [i spørsmålet om straffutmåling] er om det er tale om en ren overfallsvoldtekt begått av en fremmed eller om voldtekt er skjedd etter innledende frivillig erotisk kontakt, se f.eks. Rt. 1992. s 921 og Rt. 1995 s. 1001. Forutgående samlivsforhold inngår i vurderingen i bl.a. Rt. 1994 s. 608 og Rt. 1995 s. 801.”²⁸ Forarbeidene går med dette nokså langt i å gi sitt bifall til en høyesterettspraksis som anser overfallsvoldtekter som særlig straffverdige, ved at utvalget gjengir eksempler på slik rettspraksis fra Høyesterett uten at det fremmes innvendinger av betydning.

På den annen side fremgår det av et senere avsnitt at utvalget mener at tidligere eller eksisterende relasjon mellom fornærmede og gjerningsmann ikke alltid skal være et formildende moment:

”I flere Høyesterettsavgjørelser er det - som et moment ved straffutmålingen - nevnt at overgriper og offer har et ekteskap eller samboerskap bak seg. Utvalget mener at det i utgangspunktet bør vises forsiktighet med å tillegge tidligere samliv vekt i formildende retning. At overgriper og fornærmede tidligere f.eks. har vært samboere, kan etter omstendighetene ha betydning for forbrytelsens karakter, men kan også være et forhold som øker straffverdigheten. Slike overgrep kan være både brudd på tillitsforhold og forsøk på å dominere offeret også etter at samlivet er slutt.”²⁹ Dette avsnittet utfordrer til dels den praksis Høyesterett legger til grunn, særlig gjelder dette den rettspraksis som vektlegger samliv som et formildende moment, se refererte dommer under pkt. 1.7.1.

Forarbeidene fastslår med andre ord ikke at overfallsvoldtekt generelt er mest straffverdig, eller at den generelt skal straffes hardere enn relasjonsvoldtekt. Det er antakelig riktig å si at lovgiver ikke går inn i en selvstendig vurdering av hvorvidt

---

²⁸ NOU 1997: 23 s. 82

²⁹ NOU 1997: 23 s. 83

overfallsvoldtekt er mer graverende enn relasjonsvoldtekt. Det synes som om lovgiver ikke har vurdert problemstillingen, og slik bare videreført og akseptert den rettspraksis Høyesterett har lagt til grunn.

På denne bakgrunn kan man hevde at det eksisterende skillet mellom disse to voldtektstyper ikke kan forankres i forarbeidene, men at forarbeidene imidlertid gir sitt bifall til allerede eksisterende rettspraksis på området.

2.3 Prevensjonshensyn

Ivaretas hensynet til allmenn- og individualprevensjon gjennom et skille mellom voldtektstyper? Eller er det nettopp hensynet til prevensjon som tilsier et slikt skille?

Selv om det i forarbeidene til straffeloven av 1902 ikke er foretatt en egen drøftelse av hva som er straffens begrunnelse, har det vært vanlig å begrunne straffen i hensynet til individual- og allmennprevensjon.³⁰

Dersom straffen har en allmennpreventiv virkning vil det si at den ”har en avskrekkende, holdningsskapende eller vanedannende effekt”.³¹ Avskrekkende er effekten om den lovlydige lar være å begå straffbare handlinger, fordi han er redd for å bli oppdaget og straffet. Straffen er holdningsskapende om den påvirker den moralske innstilling til lovbrudd, slik at man unnlater å begå lovbrudd hovedsakelig fordi man mener det er galt. Vanedannende effekt har allmennprevensjonen om den fører til at man helt automatisk overholder lover og regler, som for eksempel trafikkregler.

---

³⁰ Eskeland (2006) s. 47

³¹ Slettan og Øie (2001) s. 11

Individualpreventiv virkning har straffen dersom den ”motvirker at den som én gang er straffet, forgår seg på ny”.³² Individualprevensjonen kan virke ”ved å uskadeliggjøre, ved å avskrekke og ved å forbedre (rehabiliterer)”³³. Uskadeliggjørende virkning har for eksempel fengselsstraffen ved at lovbrøyteren sperres inne, og slik ikke kan påføre samfunnet ytterligere skade. Avskrekkende er straffen om den medfører at den domfelte ikke begår ny kriminalitet, i frykt for igjen å bli straffet. Forbedrende effekt har straffen dersom den ”rehabiliterer” den kriminelle.

I hvilken grad straffene virker individual- eller allmennpreventivt er vanskelig å måle. Dette er det flere grunner til, men en hovedforklaring er at det er så mange sammensatte faktorer som virker inn på om et menneske begår kriminalitet eller ikke, at det kan være nærmest umulig å skille den ene faktor fra den andre. Men noe generelt er det mulig å si om hvilken preventiv virkning straffenivået har. Det er allment kjent at vi straffer handlinger vi anser som straffverdige, og at handlingenes straffverdighet graderes og gjenspeiles i det utmålte straffenivå. At en handling straffes mildere enn en annen er med andre ord et signal om at den hardest straffede handling er mer straffverdig. Dette har relevans for voldtekt som forbrytelse, da overfallsvoldtekten straffes hardere enn relasjonsvoldtekten. Med dette signaliserer altså domstolene at man vurderer relasjonsvoldtekten som et mindre straffverdig forhold enn overfallsvoldtekten. Dette sies også eksplisitt av Høyesterett i flere dommer, se pkt. 1.7.1. Når vi sammenholder dette med statistikken som viser at det store flertall voldtekter er relasjonsvoldtekter, se pkt. 1.6.3, er det mulig at vi står overfor en rettspraksis som representerer et alvorlig rettsvernsproblem for voldtatte kvinner i Norge. Dette særlig hvis skillet i straffenivå ikke gjenspeiler forhold ved overfallsvoldtekten som objektivt sett gjør den mer graverende enn relasjonsvoldtekten. Dette skal jeg undersøke nærmere under pkt. 3.

---

³² Slettan og Øie (2001) s. 12

³³ Slettan og Øie (2001) s. 12

På bakgrunn av drøftelsen ovenfor er min påstand at det sett fra et allmennpreventivt perspektiv er uheldig at man straffer relasjonsvoldtekt mildere enn overfallsvoldtekt. Sannsynligheten er stor for at det straffemessige skillet signaliserer til befolkningen at relasjonsvoldtekt er et mindre alvorlig overgrep enn overfallsvoldtekt. Dette er høyst problematisk med tanke på at det er disse det begås flest av. Tilsvarende gjelder den individualpreventive virkning. En som er domfelt for relasjonsvoldtekt vil se at han idømmes lavere straff enn en overfallsovergriper, og kan slik oppfatte at hans lovbrudd ikke er så alvorlig, med fare for at han på ny begår tilsvarende overgrep.

2.4 Skadevirkninger av voldtekt

Voldtekt er en grov krenkelse av den enkeltes menneskeverd. En voldtekt angriper flere sider av et menneskes personlige frihet, moral og karakter. Forskning viser at det å bli utsatt for voldtekt kan oppleves som et traume, og har mange likhetstrekk med det å havne i en krisesituasjon. Hvilke skadevirkninger et voldtektsoffer får avhenger av hvem offeret er som menneske, hvilken livssituasjon det befant seg i før overgrepet (sosialt, økonomisk, arbeidsmessig, familiemessig) og hvor grovt overgrepet var. Ettervirkningene varierer altså fra person til person, og vil naturligvis kunne avhenge av flere faktorer enn nevnt her. Like fullt er det klart at voldtekt som oftest medfører omfattende og alvorlige psykiske skader hos offeret, i tillegg til eventuell helbredelig eller uhelbredelig fysisk skade.

Voldtekt er tabubelagt og forbundet med mange myter, og dette fører til at mange voldtekts ofre opplever skam som følge av overgrepet. For bearbeidelsesprosessen er det derfor svært viktig at offeret møtes med forståelse, og ikke opplever å bli mistenkeliggjort eller pålagt ansvar for overgrepet hun er utsatt for. Dette er like viktig i møte med psykolog og lege, som i møte med politi og domstol.

Ved søk etter forskning på skadevirkninger av voldtekt synes det som om det i hovedsak er gjort undersøkelser om skadevirkninger av voldtekt generelt sett. Jeg har ikke funnet litteratur som undersøker hvorvidt overfallsvoldtekt er mer skadelig enn relasjonsvoldtekt.

For en jurist er dette naturligvis et fremmed fagområde det er noe vanskelig å orientere seg i. Jeg mener likevel det er trygt å fastslå at det ikke foreligger forskning som viser at overfallsvoldtekt er mer traumatisk og skadelig. På bakgrunn av det som er sagt ovenfor om skadevirkninger, er det dessuten vanskelig å tenke seg at overfallsvoldtekt generelt og kategorisk er å oppleve som mer traumatisk enn relasjonsvoldtekt.

Da det som nevnt er så mange variabler for hvor traumatisk en voldtekt vil oppleves av fornærmede, er det vanskelig å forstå hvorfor det i rettspraksis er konstruert et skille hvor overfallsvoldtekt straffes hardere enn annen type voldtekt.

2.5 Forhold ved gjerningsmannen

I en avhandling som denne, hvor målet er å undersøke bakgrunnen for de strengere straffer for overfallsvoldtekt, er det også naturlig å se nærmere på forhold ved gjerningsmannen som kan forklare det straffemessige skillet. I denne avhandlingen har fokuset til nå vært å undersøke hvorvidt forhold ved offeret, eller selve den straffbare handling, kan forklare skillet. I det følgende vil jeg kort nevne noen faktorer ved gjerningsmannen som kan virke inn på den utmålte straff.

2.5.1 Etnisitet

Det er ikke en ukjent problemstilling at etniske minoriteter dømmes strengere i rettsapparatet enn etnisk norske borgere. I boken "Likhet for lagen" diskuteres det hvorvidt personer med utenlandsk bakgrunn diskrimineres i rettsvesenet eller ei, og det konkluderes slik: "Sammantaget visar kriminologisk forskning internationellt att det finns ett starkt stöd för att diskriminerande behandling av etniska minoriteter förekommer i alla led inom rättskjedjan (...)"³⁴

---

³⁴ Diesen (2005) s. 173

I april 2009 fremla politiets volds- og sedelighetsseksjon i Oslo tall som viser at gjerningsmannen i samtlige anmeldte overfallsvoldtekter i Oslo i årene 2006-2008 var av ikke-vestlig opprinnelse.³⁵ Slik er det altså ikke umulig at gjerningsmannens minoritetsbakgrunn kan ha vært en medvirkende faktor til de høyere straffer for overfallsvoldtekt. Selv om man ikke kan ta utgangspunkt i at tallene for Oslo er representative for resten av landet, er det sannsynlig at de kan fungere som en pekepinn på forholdet mellom antall overfalls- og relasjonsvoldtekter i Norge totalt sett.

Det må i denne sammenheng tas høyde for at vi ikke har tilsvarende statistikk hva gjelder relasjonsvoldtekt. Imidlertid viser rapporten Voldtekt i Oslo 2007 at gjerningsmannen i 72,8 % av samtlige anmeldte voldtekter i Oslo i 2007 hadde en annen bakgrunn enn norsk.³⁶ Dette kan kanskje tilsi at også i relasjonsvoldtektene er gjerningsmenn med minoritetsbakgrunn godt representert, slik at det er sannsynlig at tilsvarende problematikk hva gjelder etnisitet og diskriminering også gjør seg gjeldende i relasjonsvoldtektene.

2.5.2 Tidligere begått kriminalitet

På tilsvarende vis er det mulig at gjerningsmenn som tidligere er dømt for straffbare forhold vil bli dømt strengere enn om han var tidligere ustraffet. Delvis fordi han i større grad enn en tidligere ustraffet gjerningsmann vil få et troverdighetsproblem, men også fordi den strafferettslige regel om at gjentagelse vil kunne føre til en forhøyet straff.

Er det sannsynlig at personer som gjør seg skyldig i overfallsvoldtekt oftere er innblandet i andre kriminelle forhold enn gjerningsmenn skyldige i relasjonsvoldtekt? Dette er i beste fall bare en antagelse basert på at overfallsvoldtekt som type voldtekt oftere begås i gatebildet, med tilsvarende nærmere tilknytning til et mulig kriminelt gatemiljø.

---

³⁵ Aftenpostens nettutgave: www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3028203.ece

³⁶ Voldtekt i Oslo 2007 s. 19

2.6 Foreløpig oppsummering

Som fremstillingen ovenfor viser mener jeg å ha funnet at det eksisterende skillet i straffutmåling mellom overfalls- og relasjonsvoldtekt mangler forankring i lovtekst, forarbeider, prevensjonshensyn, forskning om skadevirkninger eller forhold ved gjerningsmannen. Jeg mener altså at det ikke foreligger objektive holdepunkter for å begrunne en rettspraksis som kategorisk og generelt klassifiserer overfallsvoldtekt som mest straffverdig, og dermed som den type voldtekt det skal idømmes strengest straff for.

Som fremstillingen ovenfor har vist er det flere forhold enn selve den straffbare handling som øver innflytelse på straffen, se som eksempel pkt. 2.5. Jeg har så langt som mulig forsøkt å dekke relevante faktorer i så måte, men straffenivået vil med stor sannsynlighet kunne avhenge av flere faktorer enn nevnt her.

I det følgende ønsker jeg å undersøke om skillet forklaring kan finnes i de konkrete saker. Dette vil jeg gjøre ved å sammenligne fire dommer om relasjonsvoldtekt med fire dommer om overfallsvoldtekt, alle avsagt av Høyesterett. Ved å sammenligne disse er det mulig å få avklart om det gjør seg gjeldende konkrete forskjeller som kan begrunne den aktuelle rettspraksis. Etter mitt syn er det mulig at undersøkelser av konkrete saksforhold kan belyse problemstillingen på et vis man ikke kan oppnå ved å gå generelt til verks, slik som gjort ovenfor. Dersom domsgjennomgangen for eksempel viser at det i overfallsvoldtekter i all hovedsak utøves mer og grovere vold, vil dette kunne forklare en høyere straff. Tilsvarende om det fremgår at ofre for overfallsvoldtekt i større grad sliter med psykiske ettervirkninger enn ofre for relasjonsvoldtekt. Spørsmålet jeg ønsker besvart er om det er konkrete forhold ved overfallsvoldtekter som gjør disse mer graverende, og hvilke forhold dette i så tilfelle måtte være.

3 GJENNOMGANG AV HØYESTERETTSDOMMER

3.1 Domsutvalg

Det er naturlig å ta utgangspunkt i rettsavgjørelser fra Høyesterett når jeg nå ønsker å undersøke hvorfor straffenivået er ulikt for overfalls- og relasjonsvoldtekt.

Jeg har benyttet Lovdata som søkeverktøy, og har systematisk søkt etter alle høyesterettsavgjørelser som omhandler voldtekt i årene 2003 til 2008. Dette har jeg gjort ved å søke etter ordet ”voldtekt” i rettsavgjørelsene og deretter basert utvalget på den beskrivelse sakene er gitt i sammendraget.

Jeg har så langt som mulig forsøkt å unngå dommer hvor det idømmes fellesstraff for voldtekt og andre kriminelle forhold, hvor voldtekten ikke utgjør det dominerende ved straffutmålingen. I slike dommer vil det være vanskelig å vite hvor stor del av straffen som er idømt for voldtekten, og hvor stor del som skyldes de øvrige straffbare forhold.

Jeg har også unnlatt å ta med voldtekter som oppfyller gjerningsbeskrivelsen i strl. § 192 første ledd litra b, de såkalte ”sovevoldtektene”. Dette fordi disse på mange måter faller i en egen kategori, på tilsvarende vis som overfalls- og relasjonsvoldtektene. Dessuten er voldsaspektet nærmest en logisk umulighet, da gjerningsbeskrivelsen krever at fornærmede er ”bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen”. Nettopp fordi voldsbruken ofte er med på å gradere en voldtekts straffverdighet vil ”sovevoldtekten” være et dårlig sammenligningsgrunnlag mot overfallsvoldtekten.

Videre er ikke voldtekter som oppfyller gjerningsbeskrivelsen etter strl. § 192 første ledd litra c tatt med i domsutvalget. Dette fordi jeg antar at det er mulig at det i slike saker kan gjøre seg gjeldende andre vurderinger enn de jeg søker å belyse i denne avhandlingen.

Jeg har dessuten unnlatt å ta med voldtekt begått ved grov uaktsomhet. Dette fordi det vanskelig kan tenkes at det kan forekomme grovt uaktsomme overfallsvoldtekter.

Domsutvalget består etter dette utelukkende av forsettlig begåtte voldtekter som fyller gjerningsbeskrivelsen i strl. § 192 første ledd litra a.

3.2 Sentrale momenter

Det synes naturlig å legge vekt på følgende momenter og straffskjerpene forhold for å måle hvor graverende en voldtekt er:

- Voldtekt med eller uten samleie (se pkt. 3.7)
- En eller flere voldtekter (se pkt. 3.8)
- Forsøk på eller fullbyrdet voldtekt (se pkt. 3.9)
- Bruken av vold og/eller trusler (se pkt. 3.10)
- Skadevirkninger (se pkt. 3.11)
  - fysiske
    - fysiske skader
    - kjønns sykdommer
    - graviditet
  - psykiske
- Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsesforløpet (se pkt. 3.12)

3.2.1 Nærmere om de ulike momentene

Om voldtekten er begått ved samleie eller ikke har betydning i form av at det er et straffskjerpene moment om den er begått ved samleie, jfr. strl. § 192 annet ledd litra a.

Om det er begått ett eller flere tilfeller av voldtekt har relevans, fordi flere voldtekter selvsagt er mer straffverdig enn enkeltstående tilfeller av voldtekt, og vil gi utslag i straffutmålingen.

Det har betydning for straffutmålingen om det straffbare forhold gjelder forsøk på eller fullbyrdet voldtekt, da forsøk på lovbrudd er mindre straffverdig enn fullbyrdede lovbrudd, jfr. strl. § 51.

Bruk av vold vil jeg gradere som moderat eller grov. Med moderat menes her at det ikke er brukt mer vold enn nødvendig for å overvinne fornærmedes motstand. Slik vold skal i så fall ikke tillegges vekt i skjerpene retning, og skal med andre ord ikke gi uttelling på straffutmålingen. Dette følger av Rt. 2003 s. 625 som gjaldt en voldtekt hvor domfelte ikke benyttet mer makt enn nødvendig for å overvinne fornærmedes motstand. Førstvoterende uttaler om voldsbruken at dette er ”omstendigheter som allerede ligger innenfor det hendelsesforløp som straffebudet tar sikte på å ramme, og som dermed ikke kan tillegges noen vekt, verken i skjerpene eller i formildende retning”.

Bruk av trusler omfatter det vi naturlig tenker på som trusler, nemlig verbale utsagn som oppfattes som skremmende av mottaker. Bruk av trusler må i denne sammenheng også omfatte truende atferd, også om den ikke er verbal. Det kan være vanskelig å skille vold fra trusler, da bruken av vold tidvis kan utgjøre en del av trusselbildet. Dersom volden er av en slik karakter at fornærmede opplever å være i livsfare, kan volden på mange måter oppleves som en trussel. Å operere med et skarpt skille mellom vold og trusler er imidlertid ikke veldig viktig, da det er den samlede bruk av vold og trusler som er avgjørende for hvor graverende voldtekten er.

Skadevirkninger som følge av en voldtekt vil påvirke rettens vurdering av lovbruddets grovhet. Dette fremgår også av strl. § 192 tredje ledd som blant annet vektlegger skadevirkninger som straffskjerpene moment.

Høyesterett gjengir ofte hendelsesforløpet de er presentert for med egne ord, og førstvoterendes beskrivelse av dette vil ofte kunne fortelle oss noe om hvor alvorlig og straffverdig Høyesterett anser voldtekten for å være. En slik gjengivelse vil kunne være informativ i forhold til om Høyesterett foretar en moralsk vurdering av fornærmedes atferd.

3.3 Overfallsvoldtekter

3.3.1 Rt. 2003 s. 495 – ikke samleie

Faktum

Fornærmede hadde vært på et utested på kvelden, og på vei hjem stoppet hun en bil hun trodde var en taxi. Kort tid etter at hun satte seg inn i bilen låste domfelte dørene, begynte å beføle henne og kjørte bilen til et avsidesliggende sted. Der løftet han henne ut av passasjerstet, og la seg oppå henne i baksetet hvor han kysset henne på kroppen og brystene og førte fingre inn i hennes skjede.

Bruk av vold og/eller trusler

Det fremgår ikke av dommen at det er brukt vold.

Når det gjelder trusselbildet står det i dommen at domfelte låste bildørene kort tid etter at fornærmede satte seg inn i bilen.

Fysiske skadevirkninger

Det fremgår ikke av dommen at fornærmede ble påført fysiske skader.

Psykiske skadevirkninger

Det fremgår ikke av dommen at fornærmede ble påført psykiske skadevirkninger.

Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsen

”Domfelte i vår sak har begått et skremmende og krenkende overgrep overfor fornærmede...”.

Høyesteretts beskrivelse av fornærmedes atferd

Fornærmede ”var så sterkt rammet av angst at hun ikke maktet å yte fysisk motstand.”

Straff

2 års fengsel.

Oppsummering

Dette er en overfallsvoldtekt hvor det ikke fremgår av dommen at det er brukt vold. Slik hendelsesforløpet er beskrevet i dommen fremstår det som om fornærmedes frykt hindrer henne i å motsette seg overgrepet, slik at voldsbruk er unødig. Det fremgår ikke av dommen at det er brukt verbale trusler, men trusselbildet er likevel sterkt ved at domfelte opptrer truende ved å låse bildørene og dermed hindrer henne i å flykte. Overgrepet medfører ikke samleie. Fornærmede er ifølge dommen ikke påført fysiske eller psykiske skader. Høyesterett gir uttrykk for at dette er et ”skremmende og krenkende overgrep”. Straffen utmåles til 2 års fengsel.

3.3.2 Rt. 2003 s. 496 – ikke samleie

Faktum

Domfelte hadde over lengre tid spionert på fornærmede, og visste derfor at hun hver onsdag morgen kjørte sin samboer til togstasjonen, og at paret disse dagene ikke låste husdøren. En slik onsdag morgen tok domfelte seg inn i huset via den ulåste døren og gjemte seg i huset til fornærmede igjen hadde gått til sengs og sovnet, hvorpå han overfalt henne. Det oppstod et basketak mellom de to. Domfelte klarte å dra fornærmedes bukse halvveis ned på låret og befølte hennes klitoris og førte en eller flere fingre inn i hennes skjede og beveget den/dem.

Bruk av vold og/eller trusler

Domfelte forsøkte å presse en pute over fornærmedes ansikt. Han tok kvelertak rundt halsen hennes utenpå puten. På et tidspunkt var puten plassert så lavt at den ble klemt mot fornærmedes hals så hun fikk pusteproblemer. Domfelte forsøkte å snu henne over på ryggen med makt. Det fremgår ikke av dommen at det er brukt trusler.

Fysiske skadevirkninger

Det fremgår ikke av dommen at fornærmede ble påført fysiske skader.

Psykiske skadevirkninger

Det fremgår ikke av dommen at fornærmede ble påført psykiske skadevirkninger.

Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsen

”Samla sett er dette ein situasjon som innebar ei massiv integritetskrenking av B [fornærmede], og som må ha framstått som svært skræmmande. I ettertid må det også ha vore svært problematisk for B å vite at domfelte hadde fulgt med henne i fleire månader, for så å utnytte det han på det viset hadde funne ut.”

Høyesteretts beskrivelse av fornærmedes atferd

”Hun gråt og ga uttrykk for at hun hadde store ryggsmertor.”

Hun ”gråt og ba tiltalte om ikke å gjøre henne vondt.”

Hun ”forsøkte å gjøre motstand ved å presse føttene sammen og skyve tiltalte i fra seg.”

Straff

2 år og 9 måneders fengsel.

Oppsummering

Dette er en overfallsvoldtekt hvor bruken av vold fremstår som moderat³⁷. Det at tiltalte flere ganger påførte fornærmede pusteproblemer er meget alvorlig, og må ha fremkalt dødsfrykt. Likevel overstiger neppe voldsbruken det nødvendige for å overvinne fornærmedes motstand. Det fremgår ikke av dommen at det er brukt verbale trusler. Men fornærmedes mulige frykt for livet har antakelig framstått som en alvorlig ikke-verbal trussel. Overgrepet medfører ikke samleie. Fornærmede er ifølge dommen ikke påført fysiske eller psykiske skader. Høyesterett gir uttrykk for at overgrepet er ”ei massiv

---

³⁷ Se pkt 3.2.1 for nærmere forklaring av begrepsbruken ”moderat”.

integritetskrenking” av fornærmede og at det må ha vært skremmende. Straffen utmåles til 2 år og 9 måneders fengsel.

3.3.3 Rt. 2003 s. 625 – samleie

Faktum

Uten forutgående kontakt tok domfelte ”tak i fornærmede mens han holdt henne foran munnen. Deretter fikk han henne med makt inn i bilen. Mens han holdt henne fast kjørte han til et industriområde med liten bosetning i nærheten.” Der fikk han henne ut av bilen og hindret at hun stakk av, rev delvis av henne klærne og førte sin penis inn i hennes skjede. Han dro henne så inn i et smug hvor han på ny gjennomførte samleie med henne.

Bruk av vold og/eller trusler

Domfelte tok ”tak i fornærmede mens han holdt henne foran munnen. Deretter fikk han henne med makt inn i bilen”.

Han holdt henne fast mens han kjørte bilen.

Han hindret henne i å flykte.

”Han rev delvis av henne klærne, slik at buksedressen revnet på flere steder og dro henne i håret.”

”... domfelte holdt henne over munnen og truet med å drepe henne.”

Fysiske skadevirkninger

Fornærmede ble påført et kloremærke og noen blåmerker.

Psykiske skadevirkninger

Fornærmede ble påført betydelige psykiske skadevirkninger.

Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsen

”Selv om denne frihetsberøvelsen var av kortvarig karakter, måtte den likevel oppleves som meget skremmende ”.

Høyesteretts beskrivelse av fornærmedes atferd

Det beskrives at hun flere ganger forsøkte å flykte.

”Til tross for at hun satte seg til motverge og hylte og skrek...”

”Fornærmede fortsatte å skrike...”

Straff

4 års fengsel.

Oppsummering

Dette er en overfallsvoldtekt hvor bruken av vold fremstår som moderat³⁸. Domfelte har ved flere anledninger brukt fysisk makt for å hindre fornærmede i å flykte og bruker relativt mye makt for å påtvinge seg samleie med fornærmede. Denne voldsbruken overstiger neppe det nødvendige for å overvinne fornærmedes motstand. Domfelte truet med å drepe fornærmede, og en slik trussel er naturligvis meget skremmende for fornærmede.

Overgrepet medfører gjennomført samleie. Fornærmede er ifølge dommen påført et kloremerke og noen blåmerker, og dessuten betydelige psykiske skadevirkninger.

Høyesterett gir uttrykk for at den frihetsberøvelse hun ble utsatt for under bilturen må ha vært meget skremmende selv om den var kortvarig. Straffen utmåles til 4 års fengsel.

3.3.4 Rt. 2005 s. 556 - forsøk

Faktum

Domfelte fulgte etter fornærmede som tok samme nattbuss som ham, fulgte etter henne opp metalltrappen som ledet til hennes inngangsdør, og overfalt henne bakfra etter at hun hadde tatt frem nøklene for å låse seg inn. Han presset henne opp mot veggen, sparket og slo henne og tok kvelertak på henne. Han forsøkte å trenge sine fingre inn i skjeden hennes gjennom truse og strømpebukse. Han stanset når han hørte noen komme.

---

³⁸ Se pkt. 3.2.1 for nærmere forklaring av begrepsbruken ”moderat”.

Bruk av vold og/eller trusler

”... presset henne opp mot veggen...”

”Han sparket henne på skinnleggene og slo etter ansiktet hennes med knyttet hånd.”

”Han grep med begge hender rundt halsen hennes og tok kvelertak.”

Han ”stakk to fingre inn i munnen hennes samtidig med at han sa ”hold kjeft””.

Fysiske skadevirkninger

Bloduttredelser foran og bak på halsen.

Psykiske skadevirkninger

”Hun har fått betydelige psykiske skadevirkninger. I perioder har hun vært sykemeldt, og hun har fått store begrensninger i sin livsutfoldelse.”

Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsen

”Det må reageres strengt ved et så alvorlig seksuallovbrudd som det her er tale om.”

Høyesteretts beskrivelse av fornærmedes atferd

”Hun forsøkte å forsvare seg og beskytte ansiktet med begge armene.”

Hun ”skrek for å tilkalle hjelp og fordi hun ble redd.”

”Da hun følte det ble vanskelig å puste skrek hun enda høyere og forsøkte forgjeves å komme seg løs.”

”Hun forsøkte derfor å nå ringeklokkene på siden av inngangspartiet og klarte til slutt å ringe på alle klokkene.”

Hun husker at hun tenkte ”jeg vil ikke dø”.

Straff

3 års fengsel.

Oppsummering

Dette er en overfallsvoldtekt hvor bruken av vold fremstår som grov. Gjerningsmannen både slår og sparker fornærmede i tillegg til at han på et tidspunkt tar kvelertak på henne. Verbale trusler begrenser seg til at domfelte samtidig som han stakk to fingre inn i fornærmedes munn sa ”hold kjeft”. Dette sammenholdt med voldsbruken må ha gitt fornærmede inntrykk av et meget alvorlig trusselbilde. Overgrepet medfører ikke samleie. Fornærmede er ifølge dommen påført bloduttredelser foran og bak på halsen, og dessuten betydelige psykiske skadevirkninger. Høyesterett gir uttrykk for at det må reageres strengt ved et så alvorlig seksuallovbrudd som dette. Straffen utmåles til 3 års fengsel.

3.4 Relasjonsvoldtekter

3.4.1 Rt. 2002 s. 1701 – to voldtekter, det ene med samleie

Faktum

Tiltalte ble dømt for å ha begått to voldtekter på samme kveld mot sin tidligere samboer. Det første tilfellet skjedde ved at tiltalte, etter at fornærmede hadde avslått å ha intimt samvær med ham, ”dyttet henne slik at hun falt med ansiktet mot kjøkkeninnredningen og fikk en skade i ansiktet. Han forårsaket videre at hun fikk en skade uten ytre blødning i bakhodet, hvoretter han dro av fornærmedes bukse og truse og ”holdt eller trykket henne fast mot kjøkkenbenken, og førte penis inn i hennes vagina”. Fornærmede kom seg så fri og løp ut på badet. Da hun kom ut derfra, dro tiltalte fornærmede ”fra gangen og inn på kjøkkenet og holdt eller trykket henne fast mot kjøkkenbenken”, hvorpå han presset ”penis mot og i berøring med hennes kjønnsorgan og/eller onanerte seg mot og i berøring med hennes lår”.

Bruk av vold og/eller trusler

Domfelte dyttet fornærmede slik at hun falt mot kjøkkeninnredningen og fikk en skade i ansiktet, og påførte henne deretter en skade uten ytre blødning i bakhodet. At det er

presisert at skaden i bakhodet ikke medførte ytre blødninger kan tyde på at skaden i ansiktet medførte ytre blødninger.

Domfelte dro fornærmede fra gangen og inn på kjøkkenet.

Ved begge voldtektene holdt domfelte fornærmede fast slik at hun ikke kunne unnslippe.

Det fremgår ikke av dommen at det er brukt trusler.

Fysiske skadevirkninger

Hun fikk en skade i ansiktet, antatt med ytre blødninger, og en skade i bakhodet.

Psykiske skadevirkninger

Det fremgår ikke av dommen at fornærmede ble påført psykiske skadevirkninger.

Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsen

Høyesterett gir ikke en egen beskrivelse av hendelsesforløpet.

Høyesteretts beskrivelse av fornærmedes atferd

Om det første overgrepet: "... til tross for at hun protesterte og/eller gjorde motstand."

Om det andre overgrepet: "På grunn av frykt gjorde hun liten eller ingen motstand."

Straff

2 år og 9 måneders fengsel.

Oppsummering

Dette er en relasjonsvoldtekt hvor bruken av vold fremstår som noe i overkant av moderat³⁹. At domfelte dytter fornærmede med slik kraft at hun faller og slik påføres skader i ansikt og bakhode vurderes som mer enn nødvendig for å overvinne fornærmedes motstand. Det fremgår ikke av dommen at det er brukt verbale trusler. Det ene av to overgrep medfører samleie. Fornærmede er ifølge dommen påført en skade i ansiktet, antatt

---

³⁹ Se pkt. 3.2.1 for nærmere forklaring av begrepsbruken "moderat".

med ytre blødninger, og en skade i bakhodet, men ikke psykiske skadevirkninger. Straffen utmåles til 2 år og 9 måneders fengsel.

3.4.2 Rt. 2003 s. 1248 – analt samleie

Faktum

Tiltalte og fornærmede møttes uten å kjenne hverandre fra før i gangen utenfor toalettet på et diskotek. Tiltalte gjorde tilnærmelser til fornærmede, og trakk henne så med seg inn på herretoalettet, hvor de kysset. Han stakk hånden ned i buksen hennes og noen fingre inn i hennes skjede, mens han presset henne inn mot veggen slik at hun ikke kom seg løs. Han låste så døren. Han forsøkte så å få henne til å utføre oralsex på ham, men oppga forsøket. Deretter tok han av henne buksene, bøydde henne fremover og gjennomførte analt samleie med henne.

Bruk av vold og/eller trusler

Han presset henne inn mot veggen slik at hun ikke kom seg løs.

Han holdt henne fast mens han gjennomførte analt samleie med henne.

Det fremgår ikke av dommen at det er brukt trusler.

Fysiske skadevirkninger

Hun ble påført flere rifter/sår i skjeden.

Hun begynte å blø som følge av det anale samleiet, og ble påført skader på lukkemuskelen i anus.

Psykiske skadevirkninger

Det fremgår ikke av dommen at fornærmede ble påført psykiske skadevirkninger.

Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsen

De fysiske skader, ”kombinert med måten voldtekten ble gjennomført på, mens fornærmede ble holdt innelåst i toalettavlukket og holdt fast over toalettskålen, gjør forholdet særlig krenkende.”

Høyesteretts beskrivelse av fornærmedes atferd

”... tross hennes protester og forsøk på å komme seg unna...”

Straff

2 år og 8 måneders fengsel.

Oppsummering

Dette er en relasjonsvoldtekt hvor bruken av vold fremstår som moderat⁴⁰ og hvor det ikke fremgår av dommen at det er brukt verbale trusler. Overgrepet medfører gjennomført analt samleie. Fornærmede er ifølge dommen påført flere rifter/sår i skjeden, samt skader på lukkemuskelen i anus, men ikke psykiske skadevirkninger. Det påfallende og skjerpene i denne saken er at fornærmede er påført fysiske skader som følge av selve den seksuelle omgang/anale samleie. Normalt er de fysiske skader som følge av en voldtekt et resultat av den vold gjerningsmannen har brukt for å tvinge offeret til seksuell omgang. Dette kan tyde på at selve gjennomføringen av den seksuelle omgang/det anale samleie var særlig grov. Høyesterett mener de fysiske skader og måten voldtekten ble utført på gjør den særlig krenkende. Straffen utmåles til 2 år og 8 måneders fengsel.

3.4.3 Rt. 2007 s. 347 – to voldtekter, begge med samleie, gjentakelse

Faktum

Domfelte og fornærmede var kjærester i ca 2 år. Det var fornærmede som avsluttet forholdet, og tiltalte hadde vanskelig for å akseptere dette. Ved to ulike anledninger tiltvang han seg samleie med henne mot hennes vilje, i forbindelse med at de møttes for å diskutere en endelig avslutning av forholdet. Begge samleiene skjedde uten bruk av kondom og med sædavgang i skjeden.

---

⁴⁰ Se pkt. 3.2.1 for nærmere forklaring av begrepsbruken ”moderat”.

Bruk av vold og/eller trusler

Det fremgår ikke av dommen at det er brukt vold eller trusler.

Fysiske skadevirkninger

Det fremgår ikke av dommen at fornærmede ble påført fysiske skader.

Psykiske skadevirkninger

Det fremgår ikke av dommen at fornærmede ble påført psykiske skadevirkninger.

Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsen

”Volds- og trusselanvendelsen var ikke grov, og overgrepene skjedde i en vanskelig bruddfase i et langvarig seksuelt kjærlighetsforhold.”

Høyesteretts beskrivelse av fornærmedes atferd

Om den første voldtekten: ”Hun ble overrasket og sterkt rystet av dette overgrepet, og dro til sykehus for undersøkelse og anmeldelse, uten å klare å gjennomføre dette.”

Om situasjonen før den andre voldtekt: ”Hun følge seg trygg på at han ikke ville begå overgrep igjen og la seg på sengen hans og tillot at han holdt rundt henne og strøk henne.”

”Denne gangen oppsøkte fornærmede straks en god venn og fikk hjelp til å anmelde og la seg undersøke.”

Straff

3 år og 9 måneders fengsel.

Straffen i denne sak er klart høyere enn i de andre dommene om relasjonsvoldtekt. Dette kommer av at domfelte tidligere ble idømt fengsel i 2 år og 6 måneder (hvorav 1 år og 6 måneder betinget) for samleie og samleielignende handlinger mot to jenter på 12 år. De to voldtektene i Rt. 2007 s. 347 skjedde i prøvetiden for den tidligere idømte straff, slik at den tidligere betingede straff på 1 år og 6 måneder ble omgjort til ubetinget fengsel. Idømt

straff i Rt. 2007 s. 347 er altså en fellesstraff som omfatter straff for de to siste voldtekter, samt omgjøring av tidligere idømt ubetinget straff til betinget.

Oppsummering

Dette er en relasjonsvoldtekt hvor det ikke fremgår av dommen at det er brukt vold eller verbale trusler. Begge overgrepene medfører samleie. Fornærmede er ifølge dommen ikke påført fysiske eller psykiske skadevirkninger. Høyesterett sammenfatter at bruken av vold og trusler ikke var grov, og påpeker at overgrepene skjedde i en ”vanskelig bruddfase i et langvarig seksuelt kjærlighetsforhold”. Straffen utmåles til 3 år og 9 måneders fengsel.

3.4.4 Rt. 2008 s. 890 - samleie

Faktum

Fornærmede som ifølge dommen var ung (ifølge lagmannsrettsdommen 16 år), hadde flere ganger vært på tivoliet hvor domfelte (31 år) arbeidet, og hadde der kommet i kontakt med ham. Fornærmede og en venninne, som igjen var på tivoliet, gikk derfra til en leilighet i nærheten, hvorpå fornærmede senere gikk tilbake til tivoliet og spurte etter domfelte. Mens hun ventet på domfelte oppdaget hun at hun hadde mistet vesken sin. Når hun møtte domfelte spurte hun om han hadde sett vesken hennes. Han svarte at de kunne se etter den i lugaren hans. I lugaren dyttet han henne ned på sengen, kledde av henne med makt og gjennomførte et fullbyrdet samleie uten kondom.

Bruk av vold og/eller trusler

Domfelte holdt fornærmede fast og kledde av henne med makt.

Det fremgår ikke av dommen at det er brukt trusler.

Fysiske skadevirkninger

Det fremgår ikke av dommen at fornærmede ble påført fysiske skader.

Psykiske skadevirkninger

”Hun har etter overgrepet slitt med tunge ettervirkninger av psykisk art.”

Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsen

”Saken gjelder en voksen manns voldtekt av en ung jente. Han har utnyttet det at hun var påvirket av alkohol, og fått henne med inn i lugaren under foregivende av at vesken hennes kunne være der.”

Høyesteretts beskrivelse av fornærmedes atferd

Det forklares at fornærmede syntes domfelte var kjekk, og at det var hun som oppsøkte ham. Det beskrives også at fornærmede var beruset.

”Hun gjorde den motstand som hun kunne, men befant seg i sjokk og ble fryktelig redd.”

Straff

2 år og 8 måneders fengsel.

Oppsummering

Dette er en relasjonsvoldtekt hvor bruken av vold er moderat⁴¹. Domfelte kan ikke her sies å ha brukt mer vold enn nødvendig for å overvinne fornærmedes motstand. Det fremgår ikke av dommen at det er brukt verbale trusler. Overgrepet medfører samleie. Fornærmede er ifølge dommen ikke påført fysiske skadevirkninger, men tunge ettervirkninger av psykisk art. Høyesterett påpeker at den voksne domfelte utnytter fornærmedes unge alder, samt hennes ruspåvirkning. Straffen utmåles til 2 år og 8 måneders fengsel.

3.5 Skjematisk oversikt over domsutvalget

Relevante momenter fra dommene i pkt. 3.3 og 3.4 er oppsummert i følgende skjema. Den skjematiske fremstilling er ment som et hjelpemiddel for å lette lesningen og sammenligningen av relevante momenter. Se pkt. 3.6 til 3.13 for videre kommentarer.

---

⁴¹ Se pkt. 3.2.1 for nærmere forklaring av begrepsbruken ”moderat”.

Overfalls- voldtekt	Rt. 2003.495	Rt. 2003.496	Rt. 2003.625	Rt. 2005.556
Generelt	Ikke samleie	Ikke samleie	Samleie	Forsøk
Vold/trusler	Nei/Låste bildørene	Moderat vold/Nei	Moderat vold/Drapsstrussel	Grov vold/"Hold kjeft"
Fysiske skader	Nei	Nei	Et kloremærke og noen blåmerker.	Bloduttredelser på halsen.
Psykiske skader	Ikke nevnt	Ikke nevnt	Betydelige psykiske skadevirkninger.	Betydelige psykiske skadevirkninger.
HR's egen beskrivelse	Et "skremmende og krenkende overgrep".	"ei massiv integritetskrenking". Må ha vært skremmende.	Frihetsberøvelsen må ha vært meget skremmende.	Det må reageres strengt ved et så alvorlig seksuallovbrudd.
Straff	2 år	2 år og 9 mnd	4 år	3 år

Relasjons- voldtekt	Rt. 2002.1701	Rt. 2003.1248	Rt. 2007.347	Rt. 2008.890
Generelt	To voldtekter, hvorav det ene medførte samleie.	Analt samleie	To voldtekter, begge samleie. Fellesstraff for to tidligere overgrep.	Samleie
Vold/trusler	Noe i overkant av moderat vold/Nei	Moderat vold/Nei	Nei/Nei	Moderat vold/Nei
Fysiske skader	En skade i ansiktet og en skade i bakhodet.	Flere rifter/sår i skjeden, samt skader på lukkemuskelen i anus.	Nei	Nei
Psykiske skader	Ikke nevnt	Ikke nevnt	Ikke nevnt	Tunge ettervirkninger av psykisk art.
HR's egen beskrivelse	Ingen	HR mener de fysiske skader og måten voldtekten ble utført på gjør den særlig krenkende.	Bruk av vold og trusler ikke grov. Skjedde i en "vanskelig bruddfase i et langvarig seksuelt kjærlighetsforhold"	Den voksne domfelte utnyttet fornærmedes unge alder, samt hennes ruspåvirkning.
Straff	2 år og 9 mnd	2 år og 8 mnd	3 år og 9 mnd	2 år og 8 mnd

3.6 Om straffutmålingen

3.6.1 Gjennomsnittlig utmålt straff

I gjennomsnitt utmåles det 2,9 års fengsel per overfallsvoldtekt. For relasjonsvoldtekt utmåles det i gjennomsnitt en straff på 2,95 års fengsel. Det må imidlertid tas høyde for at det i den ene av de fire relasjonsvoldtektene er utmålt en fellesstraff for tidligere begåtte voldtekter, se Rt. 2007 s. 347. Videre er det dessuten slik at to av de fire relasjonsvoldtektene (Rt. 2002 s. 1701 og Rt. 2007 s. 347) gjelder domfellelse for to voldtekter. Sakene er i så måte atypiske, og en gjennomsnittlig vurdering av straffenivå gir følgelig et lite representativt bilde av straffenivået. Dessuten vil et så lite domsutvalg som det foreliggende generelt gi en lite sikker vurdering av gjennomsnittlig utmålt straff. En vurdering av gjennomsnittlig utmålt straff gir derfor lite til drøftelsen av min problemstilling.

3.6.2 Straff i de enkelte sakene

Sammenligner man straffene i de enkelte sakene med hverandre kommer skillet i straffenivå tydeligere frem.

Høyeste straff for overfallsvoldtekt er 4 års fengsel, og gjaldt *en* voldtekt *med samleie* (Rt. 2003 s. 625). Høyeste straff for relasjonsvoldtekt er 3 år og 9 måneders fengsel (Rt. 2007 s. 347), for *to* tilfeller av voldtekt *med samleie*, samt *gjentagelse*. To voldtekter, samt gjentagelse må utvilsomt ha hatt sterk innvirkning på straffutmålingen. Dette viser et ganske markant skille i høyeste utmålte straff i dette domsutvalg.

For *en* relasjonsvoldtekt *med samleie* utmåles straffen til 2 år og 8 måneder (Rt. 2008 s. 890). Dette er markant lavere enn overfallsvoldtekten i Rt. 2003 s. 625.

Laveste straff for overfallsvoldtekt er 2 års fengsel, og gjaldt *en* voldtekt *uten samleie* (Rt. 2003 s. 495). Til sammenligning ble straffen for en relasjonsvoldtekt som gjaldt *to* voldtekter hvorav *det ene med samleie* satt til 2 år og 9 måneders fengsel (Rt. 2002.1701).

Dette domsutvalg viser at overfallsvoldtekter gjennomsnittlig og generelt straffes hardere enn relasjonsvoldtekter, og særlig tatt i betraktning at to av dommene om relasjonsvoldtekt gjelder to voldtekter og dessuten ett gjentagelsestilfelle. Dette samsvarer med hva øvrig forskning om straffenivå viser, se pkt. 1.7.2.

3.6.3 Straffens lengde sammenholdt med det konkrete saksforhold

Straffens lengde gjennomsnittlig og generelt forteller isolert sett ikke så mye. Delvis kommer dette av at domsutvalget her på langt nær er stort nok til å gi grunnlag for sikre konklusjoner, men hovedsakelig fordi vi uten å sammenholde idømt straff med de konkrete saksforhold vanskelig kan vite om de utmålte straffene er ”milde” eller ”harde”.

Sammenholder vi utmålt straff med det respektive saksforhold er det kanskje mulig å avklare i hvilken grad overfallsvoldtekter rent faktisk straffes strengere enn relasjonsvoldtekter, og i så tilfelle av hvilke grunner.

3.7 Voldtekt med eller uten samleie

Når den seksuelle omgang ved en voldtekt er samleie innføres det en minstestraft på 2 år, jfr. strl. § 192 annet ledd litra a. Når den nedre strafferammen heves, er det samtidig vanlig å heve den øvre strafferamme til lovens generelle øvre straffegrense på 15 år, jfr. strl. § 17 første ledd litra a.

Tilsvarende følger det av strl. § 192 tredje ledd litra b at strafferammen økes til 21 år dersom voldtekten er ”begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte”.

Forarbeidene⁴² viser til NOU 1991:13 s. 35 for eksempler på særlig krenkende og smertefulle handlinger, og der nevnes blant annet ”særlig smertefull inntrengning i skjeden eller endetarmsåpningen”. Eksempelene fra NOU 1991:13 er knyttet til overgrep mot barn, men har ifølge forarbeidene også relevans for voldtekt.

I NOU 1997:23 fastslås det at ”omstendigheter som medfører at strafferammen i voldtektsbestemmelsen forhøyes, vil være skjerpene momenter ved straffutmålingen”.⁴³ Det er altså et straffskjerpene forhold, som skal gi utslag i straffutmålingen, om voldtekten er begått ved samleie eller ved ”særlig smertefull inntrengning”.

Av de fire overfallsvoldtektene gjelder bare en sak seksuell omgang ved samleie. Derimot er den seksuelle omgang samleie i alle de fire relasjonsvoldtektene, herunder en voldtekt ved analt samleie.

For overfallsvoldtekten gjennomført ved samleie i Rt. 2003 s. 625 utmåles det en straff på 4 års fengsel. For relasjonsvoldtekten begått ved samleie i Rt. 2008 s. 890 gis det derimot bare 2 år og 8 måneders fengsel for voldtekt. Til og med for to tilfeller av relasjonsvoldtekt i Rt. 2002 s. 1701 er straffen betydelig lavere enn for den enkeltstående overfallsvoldtekten i Rt. 2003 s. 625 (2 år og 9 måneder).

I Rt. 2003 s. 496 utmåler Høyesterett en straff på 2 år og 9 måneder for en overfallsvoldtekt uten samleie. Overgrepet bestod i at domfelte førte en eller flere fingre inn i fornærmedes skjede og beveget den/dem. Denne straffen er 1 måned lenger enn straffen utmålt for relasjonsvoldtekten i Rt 2003 s. 1248. Sistnevnte sak bestod i at domfelte førte fingre inn i fornærmedes skjede, *samt* fullbyrdet et analt samleie med henne, med den følge at hun fikk rifter/sår i skjeden, blødninger fra endetarmsåpningen og ble påført skader på lukkemuskelen i anus. At en så grov relasjonsvoldtekt straffes lavere enn en

---

⁴² NOU 1997: 23 s. 84

⁴³ NOU 1997: 23 s. 82

overfallsvoldtekt bestående av innføring av fingre i skjeden, er det grunn til å stille spørsmålstejn ved. Dette særlig fordi skadene av relasjonsvoldtekten i Rt. 2003 s. 1248 er av en slik karakter at de synes å høre inn under det straffskjerpemde tredje ledd litra b i strl. § 192; voldtekt begått på en ”særlig smertefull eller krenkende måte”.

Dette viser at det for overfallsvoldtekt idømmes betydelig høyere straff enn for relasjonsvoldtekt, og det selv om relasjonsvoldtektene oftere gjelder seksuell omgang ved samleie.

3.8 En eller flere voldtekter

Flere voldtekter er selvsagt mer straffverdig enn en voldtekt, og skal gi høyere straff.

To av de fire relasjonsvoldtektene gjelder saker hvor gjerningsmannen domfelles for to voldtekter:

Den ene saken gjelder to voldtekter, begge med samleie, og det gis en *fellesstraff* på 3 år og 9 måneder for disse, samt for to tidligere begåtte voldtekter (Rt. 2007 s. 347).

Den andre saken gjelder to voldtekter, hvorav den ene er begått ved samleie, og hvor det gis en straff på 2 år og 9 måneder (Rt. 2002 s. 1701). Til sammenligning utmålte Høyesterett en straff på 4 år for enkeltstående overfallsvoldtekt, se Rt. 2003 s. 625. Dette er en betydelig høyere straff, og samsvarer ikke med at lovbruddet i relasjonsvoldtektene er grovere. Tilsvarende straff (2 år og 9 måneder) for overfallsvoldtekt ble utmålt i Rt. 2003 s. 406 og gjaldt ett tilfelle av voldtekt *uten* samleie.

Ingen av overfallsvoldtektene gjelder flere tilfeller av voldtekt, i motsetning til to av de fire relasjonsvoldtektene, men når likevel betraktelig høyere opp på straffeskalaen enn noen av relasjonsvoldtektene.

3.9 Forsøk på eller fullbyrdet voldtekt

Forsøk på voldtekt er mindre straffverdig enn fullbyrdet voldtekt, og skal straffes mildere, jfr. strl. § 51. En av de fire overfallsvoldtektene gjelder forsøk på overfallsvoldtekt. Alle relasjonsvoldtektene gjelder fullbyrdede voldtekter.

Det foreligger bare ett forsøk på voldtekt i domsutvalget. Saken i Rt. 2005 s. 556 gjelder forsøk på overfallsvoldtekt, og Høyesterett utmåler straffen til 3 års fengsel.

Det er bare en av relasjonsvoldtektene i domsutvalget som er gitt tilsvarende eller høyere straff (Rt. 2007 s. 347), til tross for at alle relasjonsvoldtektene gjelder fullbyrdede voldtekter, som er et betydelig grovere lovbrudd enn forsøk på voldtekt. Denne relasjonsvoldtekten gjaldt to tilfeller av voldtekt, og straffen var en fellesstraff for to tidligere begåtte voldtekter. Utmålt straff sammenholdt med det straffbare forhold (to voldtekter, samt to tidligere voldtekter) er klart lavere enn for forsøket på overfallsvoldtekt i Rt. 2005 s. 556. Tilsvarende gjelder for relasjonsvoldtekten i Rt. 2002 s. 1701, hvor det ble utmålt en straff på 2 år og 9 måneder for to tilfeller av relasjonsvoldtekt, hvorav en begått ved samleie.

Sammenholder man utmålt straff for forsøk på overfallsvoldtekt med straff for fullbyrdet relasjonsvoldtekt er det mye som tyder på at Høyesterett vurderer selv *forsøk* på overfallsvoldtekt som et mer straffverdig forhold enn en *fullbyrdet* relasjonsvoldtekt.

3.10 Bruken av vold og/eller trusler

Jeg har vurdert volden i seks av de åtte sakene til å være moderat. I relasjonsvoldtekten i Rt. 2002 s. 1701 vurderes volden til å være noe i overkant av moderat. I overfallsvoldtekten i Rt 2005 s. 556 vurderes volden som grov. Med moderat menes her at det ikke er brukt mer vold enn nødvendig for å overvinne fornærmedes motstand. Slik vold skal i så fall ikke tillegges vekt i skjerpene retning, og skal med andre ord ikke ha virkning for straffutmålingen, jfr. Rt. 2003 s. 625. Det er naturligvis svært vanskelig å gradere

voldsbruk. Min gradering er utelukkende basert på den beskrivelse som er gitt i dommene, og hvilken forståelse man der får av hvilken vold som syntes nødvendig for å overvinne fornærmedes motstand. Fordi det er vanskelig å måle voldsbruk må det i denne sammenheng tas høyde for at min gradering til dels er subjektiv. På tross av dette mener jeg det ikke er mulig å se tegn til grovere og mer utbredt bruk av vold i overfallsvoldtektene enn i relasjonsvoldtektene i dette domsutvalg.

Imidlertid er det nødvendig å sammenholde bruken av vold med bruken av trusler. I overfallsvoldtektene er det brukt trusler i tre av sakene i domsutvalget. For relasjonsvoldtektene fremgår det ikke av dommene om det er brukt trusler i noen av sakene. Dette kan tyde på at det samlede trusselbildet, slik det fremstår for fornærmede, er større i overfallsvoldtektene enn i relasjonsvoldtektene.

3.11 Skadevirkninger

3.11.1 Fysiske skadevirkninger

Fysiske skadevirkninger omfatter i denne sammenheng ikke bare fysiske skader, men også kjønns sykdommer og graviditet. Det fremgår ikke av noen av dommene i domsutvalget at fornærmede er blitt gravid eller påført kjønns sykdommer. Hvilke fysiske skader fornærmede ellers er blitt påført fremgår av domsgjennomgangen i pkt. 3.3 og 3.4.

Ifølge strl. § 192 tredje ledd litra d økes strafferammen til 21 år dersom fornærmede som følge av voldtektene påføres ”betydelig skade på legeme eller helse”. Slik skade er etter strl. § 9 å forstå som skade hvor ”nogen mister eller faar væsentlig Svækkelse paa Syn, Hørsel, Taleevne eller Evne til at forplante sin Slægt, bliver vanfør, udygtig til at fortsætte sit Erhverv eller i høi Grad vansiret, falder i livsfarlig eller langvarig Sygdom”. Slik skade vil føre til at strafferammen økes til 21 år, og er å anse som straffskjerpene forhold.⁴⁴

---

⁴⁴ NOU 1997: 23 s. 82

Dette kan ikke sies å være tilfellet for noen av de fysiske skader fornærmede er påført i henhold til dette domsutvalg. Slik det fremgår av dommene synes det som om de fysiske skader alle er av helbredelig karakter. Det virker heller ikke som om hyppigheten eller skadeomfanget er større i overfallsvoldtektene enn i relasjonsvoldtektene.

Dette domsutvalg viser altså at de fysiske skader som følge av voldtekt er like utbredt for begge overgrepstyper, og skadene fremstår ikke å være av alvorligere karakter for den ene type voldtekt enn for den andre.

3.11.2 Psykiske skadevirkninger

Strl. § 192 tredje ledd litra d, jfr. strl. § 9 fastslår at ”alvorlig psykisk skade” er å anse som ”betydelig skade på legeme eller helbred”. Slik skade vil føre til at strafferammen økes til 21 år, og er å anse som straffskjerpene forhold.⁴⁵ I de rettsavgjørelser i domsutvalget hvor Høyesterett uttaler at fornærmede er påført betydelige psykiske ettervirkninger er det likevel ikke problematisert eller nevnt, hvorvidt de psykiske skader er av en slik karakter at de vil falle inn under bestemmelsens straffskjerpene tredje ledd.

Hvilke psykiske skadevirkninger fornærmede er påført i de konkrete sakene, er det vanskelig å vurdere på grunnlag av rettsavgjørelsene i domsutvalget. Psykiske skadevirkninger er sjelden omtalt annet enn i meget generelle vendinger, og begrenser seg i dette domsutvalg til å konstatere at fornærmede er påført alvorlige eller betydelige psykiske skadevirkninger. Det er derfor tilnærmet umulig å gradere disse skadevirkningene mot hverandre. Det eneste som kan sies i tilknytning til dette domsutvalget, er at Høyesterett konstaterer at fornærmede er påført betydelige psykiske skader i to av fire overfallsvoldtekter, og i en av fire relasjonsvoldtekter. På denne bakgrunn er det ikke holdepunkter for å si at psykiske skadevirkninger er mer utbredt eller av alvorligere grad i overfalls- enn i relasjonsvoldtekter.

---

⁴⁵ NOU 1997: 23 s. 82

Tradisjonelt har domstolene i liten grad vektlagt psykiske skadevirkninger som straffskjerpene moment i voldtektssaker. Det er først de senere årene at slike skadevirkninger har blitt tatt på alvor, og domstolene viser nå større vilje enn før til å vektlegge psykiske skadevirkninger. Men domstolene synes fremdeles å underkommunisere betydningen av slike skader. En grunn kan være at aktoratet i for liten grad prosederer på dette. Men en annen og kanskje mer forklarende grunn, er domstolenes tilbøyelighet til å forenkle kompliserte saksforhold, så man får ”enkle” og tydelige dommer. Man kan si at hele rettens dynamikk går ut på å konsentrere seg om det som er håndgripelig. Slik er det mulig at retten viker tilbake for ikke kvantifiserbare forhold som psykiske skadevirkninger, og således underkommunerer betydningen av disse.

3.12 Høyesteretts egen beskrivelse av hendelsesforløpet

De fire overfallsvoldtektene beskrives av Høyesterett som ”skremmende og krenkende”, ”ei massiv integritetskrenking” og det uttales at ”det må reageres sterkt ved et så alvorlig seksuallovbrudd”. Fornærmede gis gjennom Høyesteretts beskrivelse av hendelsesforløpet en klar oppreisning og beskrivelse av overgrepet som skremmende og krenkende, og signaliserer gjennom dette at domfelte er sterkt å bebreide for sin atferd. Det levnes ingen tvil om at det er domfelte alene som er å anse som ansvarlig for ugjerningen.

For de fire relasjonsvoldtektene er situasjonen en noe annen. Det er bare i Rt. 2003 s. 1248 Høyesterett fastslår, på tilsvarende måte som for overfallsvoldtektene, at overgrepet er særlig krenkende. I Rt. 2002 s. 1701 gir ikke Høyesterett noen egen beskrivelse av saksforholdet. I Rt. 2008 s. 890 nøyer Høyesterett seg med å uttale at domfelte utnyttet seg av den fornærmedes unge alder og ruspåvirkning, men gir ingen beskrivelse av overgrepets alvorlighet slik som i overfallsvoldtektene. Og i Rt. 2007 s. 347 som gjelder to tilfeller av voldtekt, begge ved samleie velger Høyesterett å uttale at voldtekten skjedde i en ”vanskelig bruddfase i et langvarig seksuelt kjærlighetsforhold”, og videre at bruken av vold og trusler ikke var grov. Dette fremstår nærmest som en støttende forklaring til domfeltes handling, særlig i kontrast til de beskrivelser Høyesterett gir av

overfallsvoldtekter. Man kan for øvrig bare undre seg over hvorfor Høyesterett i denne sammenheng velger å fremheve at den avsluttede relasjon mellom fornærmede og domfelte var av seksuelle karakter.

Jeg mener det er grunn til å sette spørsmålstegn ved det generelle fravær av beskrivelser av relasjonsvoldtekter som alvorlige og graverende, i motsetning til beskrivelsene Høyesterett gir av overfallsvoldtekter. Dette spørsmål melder seg med særlig styrke når man ser det i lys av at relasjonsvoldtektene i dette domsutvalg representerer mer alvorlige lovbrudd, da de alle består av voldtekt begått ved samleie, og også omfatter et gjentakelsestilfelle. Særlig er den beskrivelsen Høyesterett gir i Rt. 2007 s. 347 av voldtektens nærmest som en konsekvens av et samlivsbrudd beklagelig. En slik beskrivelse står selvsagt i skarp kontrast til den opplevelse fornærmede har, og gir en svært uheldig fremstilling av en handling som fyller gjerningsbeskrivelsen til et meget alvorlig straffebed.

3.13 Oppsummering

Det gjennomgåtte ovenfor viser at straffenivået for overfallsvoldtekt ligger markant høyere enn straffenivået for relasjonsvoldtekt, særlig når man sammenholder de utmålte straffer med de konkrete saksforhold. Forskjellene i straffutmåling er såpass store at de burde gjenspeile tilsvarende gradforskjell hva gjelder voldtektens grovhet og straffverdighet. Men gjennomgangen av de konkrete saksforhold i domsutvalget viser at forskjellene i straffutmåling vanskelig kan forankres i objektive forhold, som grovere voldsutøvelse eller alvorligere skadevirkninger. Materialet ovenfor gir ingen holdepunkter for å hevde at overfallsvoldtekter generelt eller kategorisk er alvorligere eller mer graverende enn relasjonsvoldtekter, heller det motsatte. Det fremstår derfor som noe av et paradoks at overfallsvoldtektens straffes såpass mye hardere enn relasjonsvoldtektens.

4 AVSLUTNING

4.1 Undersøkelser om kvinnesyn

Til sist ønsker jeg kort å gjengi funn fra en undersøkelse fra 2007 om menns holdninger til seksualisert vold mot kvinner. Dette er viktig for denne avhandlingens kontekst, og kan si oss noe om det landskap vi beveger oss i.

I 2007 foretok Amnesty International Norge og REFORM - ressursenter for menn, en undersøkelse blant totalt 505 menn om deres syn på seksualisert vold mot kvinner.

Undersøkelsen er foretatt blant et landsrepresentativt utvalg av menn i alderen 18-60 år, og viser at menn i stor grad ansvarliggjør kvinner utsatt for seksuelle overgrep:

- 48 % oppgir at de mener en kvinne helt eller delvis er ”ansvarlig for å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep dersom hun flørter åpenlyst”⁴⁶.
- 38 % mener at en kvinne helt eller delvis er ansvarlig for seksuelle overgrep mot henne dersom hun frivillig blir med mannen på nachspiel.⁴⁷
- 29 % oppgir at de mener ”en kvinne er helt eller delvis ansvarlig for å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep dersom hun er beruset eller kler seg sexy”.⁴⁸
- 18 % mener at ”en kvinne er helt eller delvis ansvarlig for å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep dersom hun er kjent for å ha hatt flere partnere.”⁴⁹

---

⁴⁶ Amnesty og Reform (2007) ”Hvem bryr seg?” s. 5

⁴⁷ Amnesty og Reform (2007) ”Hvem bryr seg?” s. 17

⁴⁸ Amnesty og Reform (2007) ”Hvem bryr seg?” s. 5

⁴⁹ Amnesty og Reform (2007) ”Hvem bryr seg?” s. 5

Denne undersøkelsen viser at en stor andel menn legger ansvaret for voldtekt på kvinnen, og innebærer motsetningsvis et syn på gjerningsmannen som skyldfri. Slike holdninger er på klar kollisjonskurs med hva strl. § 192 fastsetter som voldtekt. Straffebudet stiller ingen krav til at kvinnen må ha vært edru eller på annet vis opptrådt sømmelig. Det eneste vilkår hva gjelder kvinnen er at den seksuelle omgang skjedde mot hennes vilje. Selv om kvinnen har flørtet med gjerningsmannen eller blitt med ham på et nachspiel, er det i henhold til strl. § 192 like fullt en voldtekt, dersom han senere tvinger henne til seksuell omgang.

Da dette er en landsrepresentativ undersøkelse, er det sannsynlig at den også gjenspeiler holdninger som måtte gjøre seg gjeldende i dommerens vurdering av kvinnelige voldtektsofres atferd. Dette også fordi mannlige dommere lenge har vært overrepresentert i Høyesterett. Dersom det i retten eksisterer holdninger som ansvarliggjør kvinnen for seksuelle overgrep, kan dette langt på vei forklare hvorfor det utmåles høyere straff for overfallsvoldtekter.

4.2 Forarbeidene til ny straffelov – Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)

I forarbeidene til den nye straffelov legger utvalget seg på en annen linje enn foreliggende Høyesterettspraksis. Der sies det at ”straffenivået må reflektere at voldtekt er en av de mest alvorlige forbrytelsene mot en persons fysiske, psykiske og seksuelle integritet og som oftest vil ha dyptgripende skadevirkninger og medføre reduksjon i livskvalitet for den som rammes. *Dette gjelder for alle typer voldtekter – ikke bare overfallsvoldtekter* [uthevet her](...)”.⁵⁰

Videre fremgår det at tidligere samliv ikke er å anse som et formildende moment, slik det i enkelte tilfeller vektlegges av Høyesterett, se pkt. 1.7.1. Forarbeidene fastslår at ”tidligere ekteskap eller samliv ikke i seg selv normalt kan anses som noen formildende omstendighet. Disse omstendighetene kan tvert i mot være straffskjerpene

---

⁵⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 226

omstendigheter.”⁵¹ Videre står det at ”departementet vil understreke det selvsagte i at vernet mot seksuelle overgrep gjelder på ethvert tidspunkt og i enhver sammenheng, også etter forutgående seksuell kontakt. Etter departementets syn bør forutgående seksuell kontakt svært sjelden trekkes inn som noen formildende omstendighet i straffutmålingen.”⁵²

Forarbeidene går altså i motsatt retning av en høyesterettspraksis som generelt og kategorisk klassifiserer overfallsvoldtekt som mest straffverdig.

Ifølge departementet bør sitatene ovenfor om straffenivå også ha betydning for straffenivået etter straffeloven 1902: ”Dersom Stortinget slutter seg til lovforslaget, vil det også før straffeloven 2005 trer i kraft, være grunnlag for en gradvis heving av straffenivået blant annet for å fange opp utviklingen i synet på straffenivå som denne proposisjonen gir uttrykk for.”⁵³

4.3 Avsluttende bemerkninger

Da jeg startet arbeidet med denne avhandlingen var det med målsettingen å undersøke hvorvidt det forekommer moraliserende vurderinger av voldtektsofre i retten i dag. Min første tanke var at dette ville la seg undersøke ved å studere de uttalelser som fremgår av ulike rettsavgjørelser. Det ble imidlertid raskt klart for meg at eventuelle funn lett ville kunne kritiseres og tilbakevises, fordi moraliserende uttalelser i rettsavgjørelsene lett ville kunne bortforklares, med mindre de var eksplisitte og utvetydige. Slike eksplisitte uttalelser forsto jeg at det ville være få av, både fordi det etter hvert har dannet seg en samfunnsopinion som er kritisk til et diskriminerende kvinnesyn, og fordi lovgiver i flere omganger har signalisert at moraliserende offervurderinger ikke skal finne sted. Målet ble

---

⁵¹ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 230

⁵² Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 231

⁵³ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 231

derfor å jobbe frem en problemstilling som var egnet til å frembringe funn som i større grad kunne stå på egne ben. Denne prosessen har på mange måter fellestrekk med den såkalte ”grounded theory”, som på norsk oversettes til empirisk forankret teoribygging. Denne metoden innebærer at man ”i stedet for å bevege seg fra generell teori «nedover» til empiriske utsagn og undersøkelser (som dermed blir styrt av forhåndspregete teoretiske postulater) snarere beveger seg «oppover», fra beskrivelser og empiri om levende virkelighet til teoretiske oppdagelser.”⁵⁴ Teorier genereres altså først og fremst av den empiriske forskningsprosessen, i motsetning til at man bruker forskning som et middel for å bekrefte eller avkrefte allerede eksisterende teorier.

Det ble klart for meg etter å ha lest flerfoldige dommer fra Høyesterett, at overfallsvoldtekt generelt straffes hardere enn relasjonsvoldtekt, uten at det fremgikk noen åpenbar begrunnelse for dette. På denne bakgrunn fant jeg det hensiktsmessig å sammenligne disse voldtektstyper med hverandre, for å se om en slik sammenligning kunne belyse rettens syn på kvinner utsatt for voldtekt. En slik sammenlignende metode mener jeg er egnet til å gi konklusjoner som i større grad tåler kritikk, enn forskningsarbeider som utelukkende baserer seg på vurderinger av domsuttalelser.

Utmålt straff for voldtekt varierer etter hvilke straffskjerpene og/eller formildende momenter som foreligger. Av den grunn vil straffene for voldtekt variere. Forskjellen i utmålt straff mellom relasjons- og overfallsvoldtekt er imidlertid så markant og konsekvent, at det er naturlig å anta at det er forhold ved overfallsvoldtekten som er mer graverende enn forhold ved relasjonsvoldtekten. Denne avhandlingen viser imidlertid at det er vanskelig å finne objektive holdepunkter eller relevante rettskilder å forankre dette skillet i. Så hvorfor har det dannet seg en rettspraksis som klassifiserer det ene som mer alvorlig enn det andre? Kan det være at klassifiseringen mer enn noe annet er basert på menneskesyn og holdninger, fremfor rene og objektive faktavurderinger? Er det mulig at kvinner utsatt for overfallsvoldtekt i større grad anses som verdige ofre?

---

⁵⁴ Mathiesen (2005) s. 42

I retts sosiologien er det gjort flere undersøkelser som viser at dommere kan la seg farge av egne referansepunkter, samt av deres politiske og sosiale bakgrunn.⁵⁵ Dette vil for eksempel kunne virke slik at dommerne vil kunne oppleve mer sympati og forståelse for en tiltalt eller en fornærmede som er mer lik dem selv. Rettens medlemmer vil altså kunne la seg influere av egne holdninger og eget menneskesyn i sine rettslige vurderinger. Dette er lite oppsiktsvekkende. Men hvilke holdninger som eventuelt måtte ligge bak skillet mellom overfalls- og relasjonsvoldtekt, kan vi med liten grad av sikkerhet fastslå, og gjenstår ennå å avklare. Dette er problematikkens kjerne, og her kreves det ytterligere arbeid for å få en avklaring

Det er av stor betydning for rettsvernet til voldtatte kvinner å undersøke om, samt avklare hvilke moraliserende holdninger til voldtektsofre som måtte gjøre seg gjeldende i norske domstoler i dag. Det arbeid som gjøres hva gjelder rettsapparatets øvrige håndtering av voldtektssaker, er nærmest fåfengt om ikke også domstolenes håndtering av disse sakene går nærmere etter i sømmene. Straffene er lave og domfellelsene få. Det ville være naivt å hevde at dette kun er en konsekvens av tidligere instansers mangelfulle håndtering, mangelen på bevis, eller de kompliserte troverdighetsvurderinger retten blir stilt ovenfor. Når vi så altfor godt kjenner til de uheldige moralske vurderinger voldtektsofre historisk sett har blitt møtt med, og også er inneforstått med at det tar lang tid å endre holdninger, burde vi samtidig være i stand til å erkjenne at sannsynligheten er stor for at moraliserende vurderinger forekommer den dag i dag. Mangel på en slik erkjennelse er til alvorlig hinder for det viktige arbeid det er å få avklart om og i hvilken grad dette er tilfellet. Det er et alvorlig problem for voldtatte kvinners rettsvern om slike holdninger får regjere i fred. Som Eckhoff skriver medfører det ”visse farer at vurderinger forties og forenkles. Bl.a. kan det føre til at vurderingsspørsmål ikke blir tilstrekkelig analysert, og at fordommer og løse antagelser får et friere spillerom enn de ville fått om man måtte gjøre omhyggelig rede for de premisser man bygget på”.⁵⁶

---

⁵⁵ Mathiesen (2005) s. 150-154

⁵⁶ Eckhoff (2001) s. 399

Relasjonsvoldtekt utgjør statistisk sett et større samfunnsproblem enn overfallsvoldtekt. En vanlig innvending mot dette er at overfallsvoldtekt rammer uskyldige kvinner blindt, og således utgjør en større trussel for flere, og derfor også er et større samfunnsproblem. Det er naturligvis riktig at overfallsvoldtekt rammer uskyldige kvinner blindt. Men dette er en sannhet som gjør seg gjeldende med like stor grad av styrke for relasjonsvoldtekt. Det er en utbredt misforståelse at man enklere kan beskytte seg mot å bli utsatt for en relasjonsvoldtekt, enn en overfallsvoldtekt. Tilfellet er heller det motsatte, fordi overfallsvoldtekt er mer typisk enn relasjonsvoldtekt. Overfallsvoldtekt skjer i all hovedsak på nattetid, i helgene, ute på gaten og av en ukjent gjerningsmann. Dette begrenser overfallsvoldtektens nedslagsfelt, og øker samtidig muligheten for å beskytte seg mot den. Det er naturligvis ikke mulig å eliminere risikoen, men det er mulig å minske den noe. Relasjonsvoldtekt derimot rammer videre, ved at den forekommer på flere arenaer. Jeg vil poengtere at jeg med dette ikke mener at kvinner utsatt for overfallsvoldtekt burde vært mer forsiktige eller tatt flere forholdsregler. Formålet her er å fremheve det faktum at sannsynligheten for å bli utsatt for voldtekt, er større på arenaer hvor kvinner føler seg trygge for slike overgrep, enn ute på gaten.

I mitt arbeid med denne avhandlingen har jeg sett at det er gjort få eller ingen undersøkelser med mål om å undersøke begrunnelsen for den rettspraksis som generelt og kategorisk anser overfallsvoldtekt som mest straffverdig. Det kan synes som om dette markante skillet i straff fremstår som noe av en selvfølge både for retten og samfunnet ellers. Som denne avhandlingen har vist er det imidlertid vanskelig å finne velbegrunnede holdepunkter for en slik differensiering. Etter mitt syn er det på tide med en vurdering av bakgrunnen for denne rettspraksisen, og av om den bør få vedvare i sin nåværende form. Dette er delvis gjort i forarbeidene til den nye strafflov Ot.prp. nr. 22 (2008-2009), se pkt. 4.2. Problemet er imidlertid ikke løst med dette. Det denne avhandlingen har forsøkt å få frem er at det er stor sannsynlighet for at skillet mellom overfalls- og relasjonsvoldtekt, i all hovedsak er konstruert på bakgrunn av moraliserende vurderinger av kvinner utsatt for relasjonsvoldtekt. Slike moraliserende holdninger endres ikke over natten med en ny lov

eller nye forarbeider. Det tar lang tid å endre holdninger, og det er min frykt at disse holdningene også vil få virke i lang tid fremover om man ikke aktivt går inn for å ta et oppgjør med dem. Et slikt oppgjør er umulig uten først å avklare hvilke moraliserende holdninger voldtekts ofre eventuelt måtte utsettes for. Det gjenstår altså et sentralt og viktig arbeid for å bedre rettsvernet for kvinner utsatt for voldtekt.

5 Litteraturliste

5.1 Lover og forarbeider

Innst. O. Nr. 92 (1999-2000) Seksuallovbrudd

NOU 1997: 23 Seksuallovbrudd

NOU 2002: 4 Ny straffelov

NOU 2008: 4 Fra ord til handling. Bekjempelse av voldtekt krever handling.

Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Straffeloven av 22. mai 1902 nr. 10

5.2 Juridisk litteratur

Andenæs, Johs. (2004): *Alminnelig strafferett. 5. utgave.* Oslo.

Andenæs, Johs. og Anders Bratholm (1996): *Spesiell strafferett: utvalgte emner. 3. utgave.*
Oslo

Diesen, Christian, Claes Lernestedt, Torun Lindholm og Tove Pettersson (2005): *Likhet inför lagen*. Falun.

Eckhoff, Torstein (2001): *Rettskildelære, 5 utg. ved Jan E. Helgesen*. Oslo.

Ertzeid, Aina Mee (2006): "Straffeloven § 192 om voldtekt – et supplement til pensum i spesiell strafferett". *Jussens Venner* 2006 s. 337-370.

Eskeland, Ståle (2006): *Strafferett*. Oslo.

Mathiesen, Thomas (2005): *Retten i samfunnet. En innføring i retts sosiologi*. Oslo.

Rjukan, Trine (2001): *Når offerets settes på tiltalebenken – en studie av Høyesteretts holdninger i voldtektssaker i et historisk lys*.

Skirbekk, Gaute (1994): "Juristers sjeleliv: En nøkkel til retten?". *Retfærd* nr 64, 17. Årgang 1994 s. 70-75.

Slettan, Svein og Toril Marie Øie (2001): *Forbrytelse og straff. Bind I. Innføring i strafferett*. Oslo.

Smith, Carsten (1992): *Rettstenkning i samtiden*. Oslo.

Vigrestad, Ann Iren (2004): *Voldtekts ofres møte med rettsapparatet*.

5.3 Øvrig litteratur

Aftenpostens nettutgave: www.aftenposten.no

Amnesty International Norge og Reform – ressurscenter for menn (2007): *Hvem bryr seg? En rapport om menns holdninger til vold mot kvinner.*

Barneombudets nettside: www.barneombudet.no

Christie, Nils (1986): *"The ideal victim". I: From crime policy to victim policy: reorienting the justice system.* Ezzat A. Fattah (red.). London: Macmillan, s. 17-30.

Likestillingscenteret og Barneombudet (2001): *Domstolenes holdninger i voldtekts- og sedelighetssaker. En undersøkelse av 248 rettsavgjørelser fra 1995 til 2000.* Oslo.

Oslo politidistrikt (2007): *Voldtekt i Oslo 2007. Gjennomgang av sentrale data fra anmeldte voldtekter ved Oslo politidistrikt.*

